

İSTANBUL SEÇİMLERİ

1950-2014

NEBİ MİŞ*

GİRİŞ

Genelde tarihsel olarak, özelde de 1980'lerden sonra İstanbul'da hem yerel hem de genel seçimler, Türkiye'nin siyasetini temelden etkilemiştir. Bunun nedeni, İstanbul'un en büyük sanayi, ticaret, finans ve kültür merkezi olmasına ek olarak, aynı zamanda göç alan bir şehir olarak hem en fazla nüfusu barındırması, hem de tüm Türkiye'yi temsil edebilecek toplumsal ve siyasal çeşitliliğe sahip olmasıdır. Dolayısıyla siyasal partiler yerel ve genel seçimlerde İstanbul seçimlerini çoğu kez seçim stratejilerinin merkezine yerleştirmişlerdir. Bu bağlamda tarihsel olarak İstanbul'un seçimlerinin haritasını çıkarmak, bir anlamda Türkiye siyasal yaşamının nasıl şekillendiğini de anlamının yolunu da açmaktadır. Özellikle yerel seçimler üzerinden İstanbul siyasal geçmişinin ele alınması, İstanbul'da belediye başkanlığı yapan aktörlerin sonradan Türkiye'nin yönetiminde söz sahibi olması düşünüldüğünde, Türkiye'nin yönetiminde etkili olan aktörlerin siyasal devşirme yönünün de ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Bu yazı, Türkiye'de demokratik seçimlerin yapılmaya başlandığı 1950'den 2014 yılına kadar İstanbul seçimlerinin tarihini ele almayı amaçlamıştır. İstanbul seçimlerinin tarihi ele alınırken, daha çok yerel seçimler üzerine odaklanılmıştır. Ama yerel seçimlerin çerçevesi çizilirken İstanbul'un genel seçimlerine ve seçimlerde ortaya çıkan sonuçlara da yer verilmiştir. Yerel seçimlerde siyasal partilerin İstanbul için ortaya koyduğu seçim vaatleri ve projeleri üzerinden İstanbul'un yerel kalkınma ve dönüşümünün de tarihsel süreci izlenebilecek şekilde bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu yöntem izlenirken her dönemde tüm siyasal partilerin İstanbul için seçim söylemlerinden daha çok, söz konusu dönemde İstanbul seçimleri için öne çıkan partilerin görüşlerine yer verilmeye çalışılmıştır. Çalışma, 1950'den

1963'e kadar olan dönem genel olarak ele almıştır. Çünkü 1963'teki yasa değişikliğine kadar belediye başkanları, halk tarafından seçimle belirlenen belediye meclisleri içinden seçildiği için bir anlamda iki turlu bir seçim özelliği göstermekteydi. 27 Temmuz 1963 tarihli ve 307 sayılı yasa ile belediye başkanları halk tarafından tek dereceli olarak seçilmesi hükmünün yürürlüğe girmesinin ardından, şehirler için seçimler daha önemli hâle geldi. 1963'ten sonraki dönemlendirmeler ve başlıklandırmalar ise İstanbul seçimlerinin hem Türkiye siyasal yaşamı hem de İstanbul'un yerel seçim tarihi açısından farklılaştığı dönemler temelinde oluşturulmuştur. Bu bağlamda 1963-1980, 1980'ler, 1994-2002 ve 2002 sonrası şeklinde dönemlendirmeler tercih edilmiştir.

1950-1963: BELEDİYE MECLİSİ İÇİNDEN BAŞKANIN SEÇİLMESİ DÖNEMİ

Çok partili hayata geçişin ardından 16 Şubat 1950'de Şemsettin Günaltay Hükûmeti, Demokrat Parti'nin (DP) de eleştirileri ve zorlamasıyla demokratik bir seçim yasası hazırlayarak; Türkiye'de tek dereceli, genel, eşit, gizli oy açık tasnif esasına göre, seçimlerin yapılmasının önünü açmıştır. 14 Mayıs 1950'de yapılan genel seçimlerde Türkiye'nin diğer yerlerinde olduğu gibi DP, İstanbul'da ezici bir çoğunlukla seçimi kazanmıştır. Seçim öncesi çalışmalarına bakıldığında partilerin özellikle mitinglerini yoğunlaştırdıkları illerin başında İstanbul gelmektedir. Daha seçime 12 gün kala, İstanbul'da siyasal partilerin açık hava mitinglerinde DP'nin açık ara önde olduğu görülmektedir. Bu bağlamda İstanbul'da DP 67, Millet Partisi (MP) 35, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ise 16 toplantı düzenlemiştir.

1950 seçimlerine giderken partilerin yerel yönetimlere dönük söylemlerinin içeriğinde İstanbul seçmenini ilgilendiren konular fazla bir yekûn teşkil etmemekteydi. CHP'nin seçim beyannamesine bakıldığında, daha çok rejimin takviyesi meselesi yer

* Sakarya Üniversitesi

1- Fahrettin Kerim Gökay (24.10.1949-26.10.1957)

alırken, İstanbul seçmenine hitap eden konular ise kömür, su, elektrik ve mesken ihtiyacını gidermeye yönelik projelerden ibaretti. DP ise Türkiye nüfusunun yüzde 80'inin köylerde yaşadığından hareketle vaatlerini daha ziyade taşra üzerine yoğunlaştırmıştır. Ancak, milletvekili adaylarının İstanbul'da yaptığı konuşmalara bakıldığında daha yerel konuların, örneğin, Kartal sakinlerinin suya kavuşturulması ya da Pendik Belediyesi'nden bir hastanın nakli gibi hususlara da değinildiği görülmektedir. MP'nin seçim söylemlerine bakıldığında, yıllardır süren hayat pahalılığının getirmiş olduğu sıkıntılar ve plansızlıktan dolayı büyük şehirlerde gecekondulaşmayı doğuran mesken meselesinin çözülememesi gibi durumlar, İstanbul'u ilgilendiren konular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Genel seçimlerin ardından 13 Ağustos 1950 Pazar günü muhtar ve ihtiyar heyeti, 3 Eylül 1950'de belediye meclisi ve 15 Ekim 1950'de il genel meclisi seçimi yapılmıştır. 3 Eylül 1950'de yapılan belediye meclisi seçimlerine İstanbul'da katılım oranı 11 ilçede %77'dir. DP, 24.112 oy ile birinci sırada, CHP, 6.668 oyla ikinci sırada yer alırken, MP en fazla oyu Fatih bölgesinde alarak, seçimi üçüncü sırada tamamlamıştır. İstanbul'daki 68 belediye meclis üyeliğinin 67'sini DP kazanmıştır. 15

2- Mümtaz Tarhan (29.11.1957-11.05.1958)

Ekim'de yapılan il genel meclisi seçimlerine belediye sınırları dışındaki Çatalca, Kartal, Silivri, Şile ve Yalova'da katılmış ve bu ilçelerden 12 üye seçilmiştir. Yeni seçilen bu 12 üye ile birlikte, İstanbul il genel meclisi üye sayısı 80 olmuştur.

25 Eylül'de il genel meclisi ve 13 Kasım'da da belediye meclisi seçimi olmak üzere 1955 yılında iki yerel seçim yapılmıştır. CHP ve MP her iki seçime de katılmamış; DP, Türkiye Köylü Partisi (TKP) ve bağımsızlar katılmıştır. İstanbul'da 17 ilçede gerçekleştirilen il genel meclisi seçimlerinde seçmen sayısı 734.648, seçilecek il genel meclisi üye sayısı ise 72'dir. İki büyük partinin seçimlere katılmamasından dolayı İstanbul merkez ilçelerinde seçime katılım oranı önceki seçimlere göre gerilerken, %21,88 olarak gerçekleşen seçimlere en düşük katılımın olduğu ilçe ise %4,4'lük oranla Kadıköy olmuştur. Kadıköy'de seçimlere katılımın düşük olmasının nedenini, CHP'nin seçime iştirak etmemesine yorumlamak mümkündür. Seçim öncesinde siyasal partiler tarafından seçim propagandasına dönük çalışmalar, genellikle bu seçimler sırasında yapılmamıştır. Demokrat Partili yöneticiler seçimlerin ardından yaptıkları konuşmalarda özellikle bu hususun altını çizmişler ve propaganda çalışması yapılmadan bile bu kadar yüksek oy almalarını,

3- Ethem Yetkiner (14.05.1958-24.12.1958)

DP'nin halk nezdindeki güvenilirliğine bir işaret olarak yorumlamışlardır. 1955 il genel meclisi ve belediye meclisi seçimleri İstanbul için ayrı bir önem taşımaktaydı. Bunun nedeni, 1 Mart 1956 tarihinden itibaren il meclisi ve belediye meclisinin birbirinden ayrılacak olmasıydı. Çünkü o güne kadar ili kapsayan bir birim olan il özel idaresi ile İstanbul Belediyesi, ayrı ayrı tüzel kişilikleri ile faaliyet gösterecek, bu yeni düzenleme özellikle İstanbul'un imar ve bayındırlık hizmetlerinde yeni bir merhaleye geçişi sağlayacaktı.

Tek parti döneminin bir uygulaması olan il özel idaresi ve belediyenin birleşik yapısı, sonraki dönemde de devam etmiştir. İstanbul'un belediye başkanının seçimiyle iş başına gelmesi için 1950 öncesi çeşitli tartışmalar yapılsa da, 1949 yılında Lütfi Kırdar'dan boşalan vali ve belediye başkanlığı koltuğuna Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay atanmış ve DP'nin ilk 7 yılında, 1957 yılına kadar vali ve belediye başkanlığını birlikte yürütmüştür. 1 Mart 1955 tarihinden itibaren valilikle belediye başkanlığının ayrılarak, görevi sadece belediye başkanı olan yeni bir başkanın göreve gelmesi kararlaştırılmış, ancak bu tarih yeni bir düzenleme ile 1 Mart 1956'ya ertelenmiştir. Seçimlerin ardından 14 Kasım 1955 tarihinde belediye meclisi, belediye

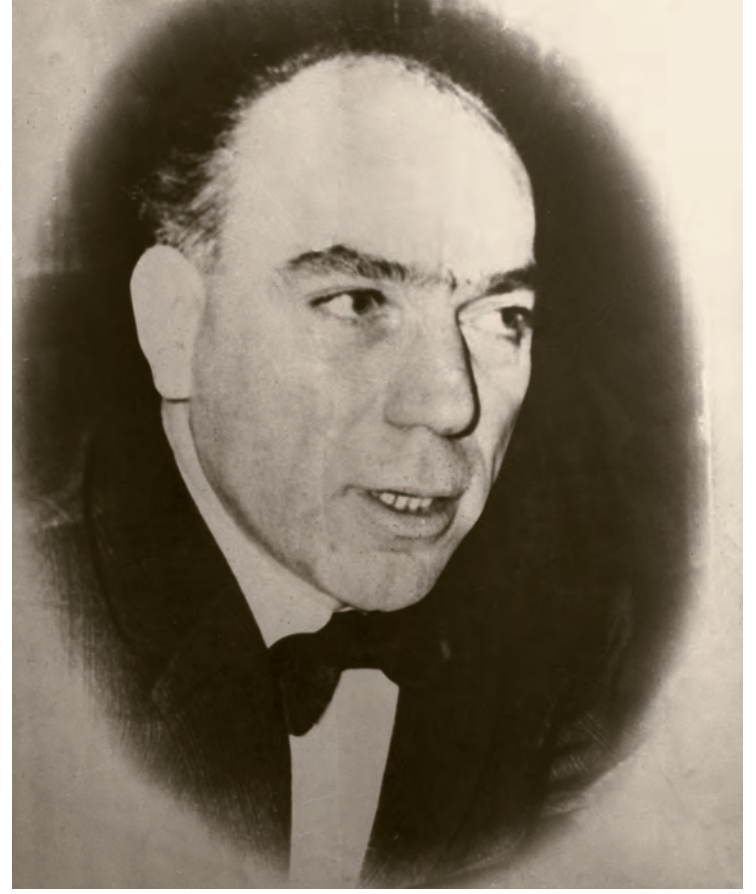
4- Kemal Aygün (25.12.1958-27.05.1960)

başkanını seçmek için toplanmış, Vali Fahrettin Kerim Gökay'ı, belediye başkan vekili olarak seçmiştir. Ancak bu seçim, bir anlamda Meclis'in yetkilerini kullanmayıp eski sistemin devam ettirilmesi idi. Sonraki valiler, Mümtaz Tarhan ve Ethem Yetkiner de belediye başkanlığını da üstlenmişler ve 1958 yılında İstanbul il özel idaresi ve belediyenin fiilen ayrılmasıyla yeni bir süreç ortaya çıkmıştır. 14 Mayıs 1958 tarihinde hem vali hem belediye başkanı olan Ethem Yetkiner'in belediye başkanlığı sona ermiştir. 25 Aralık 1958 tarihinde ise İstanbul Şehir Meclisi, göreve seçildiğinde hâlâ Ankara valisi olan Kemal Aygün'ü belediye başkanı olarak seçmiştir. 27 Mayıs 1960 askerî darbesinin ardından, vali ve belediye başkanlığı görevi tekrar aynı kişide toplanmış ve General Refik Tulga, İstanbul belediye başkanı ve valisi olmuştur. Kısa bir süre yerini Kurmay Albay Şefik Erensü'ye bıraksa da Refik Tulga, 26 Şubat 1962 tarihine kadar bu görevi sürdürmüştür. Refik Tulga'dan sonra 17 Kasım 1963 tarihindeki belediye başkanlığı seçimlerine kadar 5 farklı kişi belediye başkanlığı ya da vekilliği görevini yerine getirmiştir. 3 Kasım 1960 tarihinde kabul edilen bir yasa ile de belediye meclisleri, il genel meclisleri ve mahallî muhtar ve ihtiyar meclisi heyetleri feshedilmiştir.

5- Refik Tulga (27.05.1960-14.06.1960)

6- Necdet Uğur (28.02.1963-09.12.1963)

1963-1980: YEREL YÖNETİMDE AP VE CHP İKTİDARI

27 Temmuz 1963 tarih ve 307 sayılı belediye seçimlerini düzenleyen yasaya kadar, belediye başkanları iki dereceli bir seçim sonucunda belediye meclisi tarafından seçiliyordu. Seçmenler, belediye meclis üyelerini seçer, ardından da belediye meclisi kendi üyelerinden ya da dışarıdan bir kişiyi belediye başkanı olarak seçimle belirler; içişleri bakanının yazısı üzerine de cumhurbaşkanının onayıyla başkan, görevine başlardı. 1963 yılında yapılan belediye başkanlığı seçimleriyle birlikte, belediye başkanları tek dereceli bir seçim sistemi ile doğrudan halk tarafından seçilmeye başlanmıştır. 1963 yerel seçimleri 27 Mayıs askerî darbesi sonrası Türkiye siyasal hayatını olağanüstü bir döneme sürükleyen bir sürecin etkilerinin devam ettiği bir dönemde yapılmıştır. Bu aynı zamanda siyasal alanın korkular ve travmalar üzerine şekillendiği ve sonraki süreçte de bu etkinin devam edeceği ilk yerel seçim olması bakımından önemlidir. Siyasal partiler, siyasal faaliyette bulunurken ya da halk siyasal tercihlerini kullanırken, bu travmatik ve olağanüstü süreçlerin etkisini hissetmiştir. Her ne kadar 1961’de milletvekili seçimleri yapılarak, siyasal

alan görünürde sivilleşmeye başlasa da 1961-1963 dönemi “dayatılmış koalisyonlar dönemi”dir.

1963 yerel seçimleri siyasal partiler tarafından bir referandum olarak lanse edilmiş ve propaganda süreci, yerel sorunlardan daha çok, ulusal bir kampanyaya dönüşmüştür. Çünkü CHP ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) dışındaki tüm partiler yeni kurulmuş ve bu partiler, yerel seçimleri geniş bir taban arayışı olarak görmüşlerdir. Buna rağmen 1963 yerel seçimlerinin en belirgin özelliği Türkiye genelinde bu seçime %69,3 gibi bir oranla katılımın düşük olmasıdır. Bu seçimde Marmara bölgesi seçime katılım bakımından Türkiye genelinin altına düşerken, buna etki eden önemli bir unsur İstanbul’da seçime katılma oranının %56,05 gibi düşük bir seviyede gerçekleşmesidir. Bu seçimlere, 6 siyasal parti (Adalet Partisi [AP], CHP, CKMP, Millet Partisi [MP], Türkiye İşçi Partisi [TİP] ve Yeni Türkiye Partisi [YTP]) ve bağımsızlar katılmıştır. Seçimler öncesinde belediye başkanlığının tarafsız olması yönünde özellikle CHP’nin de etkin olarak gündeme getirmesiyle basın üzerinden tartışmalar yoğunlaşmış, bu anlamda AP, CHP, YTP ve CKMP İstanbul il başkanları, ortak bir aday arayışına girmişler, mevcut belediye başkanı Necdet Uğur’un ortak adaylık için adı geçse de, partiler bu konu üzerinde anlaşamamışlardır.

7- Haşim İşcan (10.12.1963-11.03.1968)

Belediye başkanlığı için ilk yerel seçimler olması sebebiyle partiler daha çok genel konular üzerinde propaganda yürütseler de, her partinin İstanbul için öne çıkan vaatleri de dikkat çekmekteydi. AP'nin yerel seçim için Türkiye genelinde; "Mahallî teşkilatımıza Batı ülkelerinin idari vasıflarını kazandırmak... Türkiye'yi gerçek bir mahallî idareye ve temelli demokrasiye kavuşmuş görmek emelimizdir." söylemini, İstanbul özelinde belediye başkan adayı avukat Nuri Eroğan şu şekilde dile getirmekteydi: "İstanbul'un hayatına karışmış ve bölünmez parçaları olan... gecekonduları, medeni vasıta ve imkânlara sahip kılmak içtimai bir vazifedir. İmar planları, imar durumları ve buna ek mevzuatlarda alenilik prensibimizdir..." Eroğan'ın diğer bir seçim propagandası ise, "Belediyecilikte başarılı olmak için ille de paraya dayanan işler yapmak şart değildir... En büyük prensibim fikri takip olacaktır." şeklindeydi. CHP'nin yerel seçimlere dönük propagandası daha çok İstanbul üzerinden şekillenmekteydi ve İstanbul adayı olan Haşim İşcan, basında yoğun demeçleriyle öne çıkmaktadır: "Nasıl ki otomobilden anlamayan biri şoför olarak direksiyon başına oturamaz ise, imarla uğraşmamış bir kimseyi de belediye başkanı yapmak doğru olmaz." İşcan'ın seçim propagandasında öne çıkan diğer konular ise; hayat

8- Faruk Ilgaz (12.03.1968-06.06.1968)

pahalılığı ile mücadele, gıda ve diğer ihtiyaç maddelerinin ucuzluğunu sağlamak, elektrik, su ve kanalizasyon sorunlarını çözmek, şoförlerin çektiği sıkıntıları sonlandırmak, esnafın problemlerine çare bulmak ve bürokrasinin azaltılması gibi hususlardı.

CKMP, İstanbul seçimlerinde kendisi aday çıkarmamış ve bağımsız aday olan Kadri İlkay'ı desteklemiştir. MP'nin İstanbul adayı emekli General Sadık Aldoğan'dır. Aldoğan'ın; "Biz seçimi kazanmak için değil, parti olarak bu görevden kaçma durumuna düşmemek için [seçime] giriyoruz." söylemi, seçimde başarılı olamayacaklarını baştan kabullenmesinin bir işareti olarak yorumlanabilir. TİP İstanbul Belediye başkan adayı, partinin de genel sekreteri olan Orhan Arsal, İstanbul'un önemli sorunlarından birisinin trafik sorunu olduğunu düşünmekte, kendisinin seçilmesi hâlinde bu sorunu çözeceğini vaat etmekte ve vatandaşı gecekondu kurtarmak için tek çıkar yolun, blok apartmanlar yapmak olduğunu belirtmektedir. YTP'nin İstanbul belediye başkan adayı Yassıada duruşmalarının ünlü avukatı Burhan Apaydın, "Belediyeciliği, ceza kesmek suretiyle, gelir teminine zorlamak gibi, bir Orta Çağ zihniyetinden kurtarmak ve işletmecilik konusunda müteşebbis hâle getirmek şart." sözleri ile seçime hazırlanmaktaydı.

1963 yerel seçim sonuçlarına bakıldığında ülke genelinde belediye başkanlıkları, belediye meclisleri ve il genel meclisleri sonucunda AP birinci parti, CHP ikinci parti ve YTP üçüncü parti olmuştur. İstanbul'da da sıralama Türkiye genelinde çıkan sonuç gibidir. Türkiye genelinde geçerli oyların %45,96'sını AP; %35,71'ini CHP alırken; İstanbul'da geçerli oyların %37,91'ini AP; %31,81'ini CHP almıştır. Ülke genelinde seçime katılma oranı %69,31, İstanbul'da ise ülke genelinin de altında %56,05'tir. Seçime katılma oranının en düşük olduğu ilçe Şişli (%47,14), en yüksek olduğu ilçe ise Yalova (%83,16)'dır. TİP'in en çok oy aldığı ilçe Fatih'tir. Geçerli oy oranı ülke genelinde %87,54 iken bu oran İstanbul'da %86,80'dir.

Bu seçimin ardından İstanbul belediye başkanlığı seçimini, AP adayı Avukat Nuri Eroğan kazanmasına rağmen, CHP seçim sonuçlarına itiraz etmiştir. İtirazın gerekçesi Eroğan'ın memuriyetten istifa etmeden AP'den aday olduğu için seçilme koşullarını yerine getirmediğidir. CHP'nin itirazını değerlendiren İl Seçim Kurulu itirazı haklı bularak, AP adayı Eroğan'ın adaylık koşullarını yerine getirmediği sonucuna varmıştır. Sonuçta da Nuri Eroğan'ın belediye başkanlığı iptal edilerek, yerine ikinci sıradaki CHP adayı Haşim İşcan, Yüksek Seçim Kurulu Kararı ile belediye başkanı olmuştur.

1963 yerel seçimlerinin ardından ortaya çıkan yeni tablo hükümet sorununu gündeme getirmiş ve koalisyon hükümeti dağılmıştır. 1963 yerel seçimlerinden sonra 1965 milletvekili genel seçimleri yapılmıştır. 1965 seçimlerinde 450 milletvekilinin 240'ını Adalet Partisi almış, bu sayının 31'i İstanbul'dan seçilmiştir. CHP ise Türkiye'de 130, İstanbul'da ise 9 milletvekilliğini kazanarak ikinci parti olmuştur. İstanbul'dan MP ve TİP 2'ser, CKMP ve bağımsızlar ise 1'er milletvekili kazanmışlardır. Türkiye genelinde bu seçime katılma oranı %71,26, İstanbul'da ise %64,50'dir. AP oylarının çoğunluğu; Şile, Gaziosmanpaşa, Çatalca ve Zeytinburnu'ndadır ve oranları %50'nin üzerindedir. CHP oyları ise nispeten Kadıköy, Eminönü, Beşiktaş ve Adalar'da yüksek olmasına rağmen tüm ilçelerde %40'ın altındadır.

1963 yerel seçimlerinden, 1968 yerel seçimlerine kadar her yıl genel ya da kısmi düzeyde Türkiye'de seçimler yapılmıştır. 1968 yerel seçimlerinin yasal çerçevesi küçük değişiklikler hariç 1963 seçimleri ile aynıdır. Yerel seçimler dört yılda bir yapılma şartı dikkate alındığında, yerel seçimlerin 17 Eylül 1967 yılında yapılması gerekirken, 2 Haziran 1968'e ertelenmiştir. Gerekçesi ise, ülkede sürekli seçimlerin yapılmasından dolayı halkın seçimlerden bıktığı ve seçime katılım oranının gittikçe düştüğü ve seçim maliyetlerine bütçenin

9- Fahri Atabey (08.06.1968-09.12.1973)

müsait olmamasıdır. 1968 yerel seçimlerine 8 siyasal parti ve bağımsızlar katılmıştır. Bu seçime 1963 seçimlerinden farklı olarak Güven Partisi (GÜP) ve Birlik Partisi (BP) eklenmiştir. Bu seçimlere gidilirken AP, 1965 seçimlerini kazanmış ve tek başına iktidar olmuştur. Dünyada ve Türkiye'de "68 kuşağı" olarak adlandırılan gençlik hareketlerinin yoğun olarak toplumsal ve siyasal alanı etkilediği ve belirlediği bir yıl yaşanmaktadır. Türkiye'de sol toplumcu hareketlerin güçlenmesiyle yeni sendikal örgütlenmeler, işçi hareketleri ve öğrenci hareketleri büyük şehirlerde sokağa ve dolayısıyla siyasal yapıya yön vermektedir. Bu bağlamda örneğin CHP, kendisini ortanın solu tartışmalarının içinde bulacak ve siyasal felsefesini sorgulamaya başlayacaktır. 1968 yerel seçimleri de bu toplumsal ve siyasal hareketlenmenin yoğun olduğu bir atmosfer içinde yapılmıştır.

İstanbul belediye başkan adayları, AP'de Zeynep Kâmil Hastanesi'nin başhekimliğini de yapmış olan Dr. Fahri Atabey, CHP'de daha önceden trafik müdürlüğü ve milletvekilliği yapmış olan Orhan Eyüpoğlu, BP'de Abidin Ögünay, CKMP'de Sadrettin Tosbi, GÜP'te Fehmi Atanç, MP'de Sabih Atlı, TİP'de Şinasi Kaya'dır. AP İstanbul adaylarını ön seçimle belirlenmiş 4 aday arasından genel merkezin de desteğini alarak, Fahri Atabey seçilmiştir.

Partiler, lider düzeyinde şehirlerin sorunlarından daha çok, ideolojik pozisyonlarına göre, komünizm ya da irtica tehlikesi, gençlik hareketleri, sağ-sol ayrımı, işçi sorunları, devlet yardımları gibi daha makro konulara odaklanırken, İstanbul'daki belediye başkan adaylarının İstanbul için vaatlerinin içinde; su, çöp, trafik, kanalizasyon ve gecekondulaşma sorunları başı çekmektedir. 1968 İstanbul belediye başkanlığı seçimlerinin AP açısından önemi büyüktür. Çünkü 1963 seçimlerinde AP adayının kazanmasına rağmen, Yüksek Seçim Kurulu (YSK) kararı ile Haşim İşcan belediye başkanı olmuştu. AP, İstanbul'daki belediyeyi CHP'nin "gasp" ettiğini dile getirmekteydi. Bu bağlamda AP, 1968 İstanbul yerel seçimi sonucunda tecelli edecek millî irade ile gasp edilen hakkının, tekrar halk tarafından kendisine iade edileceğini düşünmekteydi. AP adayı Dr. Fahri Atabey, "bugün git yarın gel" sorununu, halk işleri için özel bürolar kurarak çözeceğini, Alibeyköy'den borular döşeyerek şehrin su sorununu, Boğaz'ın alt akıntısından yararlanarak kanalizasyon problemini, çöp imha fabrikalarını kurarak temizlik sorununu, otoparklar, alt ve üst geçitler kurarak trafik sorununu, yeni imar planları hazırlayarak gecekondulaşma problemini çözeceğini ve Haliç üzerine üçüncü köprüyü inşa ederek, ulaşımı rahatlatacağını belirtmiştir. Ayrıca Atabey'in projeleri arasında İstanbul'un sanayi şehri olmasının önlenmesi gibi hususlar da bulunmaktadır.

CHP adayı Eyüpoğlu ise, "her yıl Mersin kadar büyüyen" bir şehrin meselelerini "ciddi bilimsel tedbirlerle" çözeceğini vadedmiştir. Eyüpoğlu, her eve su imkânı, İstanbul için ucuz meyve, sebze, balık, odun ve kömür sağlayacağını, yeni bir trafik düzeni hazırlayarak senkronize ışıklarla ve belediyenin kuracağı otoparklarla, yapacağı alt ve üst geçitlerle trafik sorunu çözeceğini belirtmiştir. Şehirde mevcut olan 426 km yolu, parke veya asfalt taşlarıyla döşeyerek çamur problemini çözeceğini ifade etmiştir. Ayrıca, gecekondulaşma bölgelerine imar getireceğini, çalışan kadınların çocukları için kreş açacağını, parkların ve sokakların sanat eserleriyle donatılacağını vadedmiştir. Özellikle yerel yönetim seçimlerinde 1960 sonrasında gündeme gelen ve 1990'lardan itibaren Türkiye siyasetinde çokça tartışılan Taksim Meydanı ile ilgili özellikle CHP adayı Orhan Eyüpoğlu'nun projesi dikkat çekmektedir: "Taksim Meydanı yeniden düzenlenecek, elips bir yaya geçidi ile yaya trafiği yeraltına alınıp 75 mağaza inşa olunacaktır. Meydana altı girişle bağlanacak bu yeni tesislerde, yayaların iniş ve çıkışları yürüyen merdivenle yapılacaktır."

Diğer adayların seçim vaatlerinde ise, CKMP adayı Tosbi, İstanbul'da yaşayanlardan hemşerilik vergisi alınması gerektiğini belirtirken; MP adayı Sabih Atlı, Boğaziçi Köprüsü'nün kullanımının lüks olduğunu, bunun yerine metro yapılması gerektiğini ve Haliç'in temizleneceğini belirtmiş, İstanbul'un turistik bir şehir hâline getirileceğini ifade etmiştir.

Seçim sonuçlarına bakıldığında Türkiye'nin genelinde olduğu gibi, İstanbul'da da seçimi AP kazanmış ve Fahri Atabey belediye başkanı seçilmiştir. Türkiye genelinde seçime katılım oranı %59,47 iken İstanbul'daki katılım ülke genelinin altında kalarak %41,72 olarak gerçekleşmiştir. Seçime katılım oranının en düşük olduğu ilçe Eminönü (30,60) iken, en yüksek olduğu belde Büyükçekmece (%75,60)'dir. Türkiye genelindeki geçerli oyların %45,32'sini AP, %29,90'ını CHP, %13,21'ini bağımsızlar, geri kalanını diğer partiler paylaşmıştır. İstanbul'da ise %44,22'sini AP, %31,07'sini CHP, %5,84'ünü TİP almıştır. Bu bağlamda TİP'in İstanbul'da üçüncü parti olması önemlidir. Bakırköy (%39,77), Küçükçekmece (%44,92), Eminönü (%42,33), Çatalca (%56,55), Küçükyalı (%39,29), Maltepe (%45,09) gibi ilçelerde CHP, oyların çoğunluğunu almıştır.

Yerel seçimlerden bir yıl sonra 12 Ekim 1969'da milletvekiliği genel seçimleri yapılmış, bu seçimlere bakıldığında İstanbul'da yerel seçimlerde çıkan dağılıma paralel bir sonuç alınmıştır. AP'nin oyları oran olarak nispeten düşse de (%46,5) seçimden birinci parti olarak çıkmış ve 269 sandalye ile parlamentoya girmiştir. İstanbul'daki geçerli oyların %47,78'ini AP; %33,87'sini CHP, geri kalanını da diğer partiler almıştır. AP oyları Şile, Çatalca gibi çevre ilçelerde %60'ın üzerinde iken Beşiktaş ve Kadıköy'de ise %40'ın altındadır. CHP, Kadıköy ve Beşiktaş gibi ilçelerde %40'ın üzerinde oy alarak, bu ilçelerdeki üstünlüğünü sürdürmüştür.

1973 Seçimleri

1973 yerel seçimlerine giderken Türkiye'nin siyasal atmosferi, daha çok 12 Mart 1971 askerî muhtırasının ortaya çıkarmış olduğu siyasal kırılma ve bölünmüşlük üzerine inşa edilen olağanüstü süreçler ve 1960'ların sonundan itibaren giderek yoğunlaşan ekonomik krizler ve toplumsal alanda derinleşen kimlik grupları arasındaki ayrışmalar tarafından belirlenmekteydi. Diğer taraftan seçimlere gidilirken, siyasal istikrarsızlığın hüküm sürdüğü bir dönem olarak, hükümet kurma çalışmaları da partiler arasında yoğun olarak görüşmeleri beraberinde getirmekteydi. 1973 yılında, önce 14 Ekim'de milletvekili seçimleri, ardından senato seçimleri ve 9 Aralık'ta da

Tablo 1- 1980 öncesi milletvekili seçimleri

		Nüfus	Seçmen Listesinde Yazılı Seçmen Sayısı	Oy Kullanan Seçmen Sayısı	Geçerli Oy	Milletvekili
1950	TÜR	20.947.000	8.905.743	7.953.055	-	487
	İST	1.166.000	559.798	453.262	-	27
1951	TÜR	21.352.000	3.168.423	1.778.853	-	17
	İST	1.211.000	595.398	176.208	-	1
1954	TÜR	23.206.000	10.262.063	9.095.617	-	535
	İST	1.427.000	685.091	545.867	-	29
1957	TÜR	25.252.000	12.078.623	9.250.949	-	602
	İST	1.643.000	979.044	616.474	-	39
1961	TÜR	28.233.000	12.925.395	10.522.716	10.138.035	450
	İST	1.933.000	975.422	725.702	709.873	31
1965	TÜR	31.391.000	13.679.753	9.748.678	9.307.563	450
	İST	2.293.000	1.010.051	65.1473	623.536	31
1969	TÜR	34.442.000	14.788.552	9.516.035	9.086.296	450
	İST	2.808.000	1.195.896	626.836	600.334	33
1973	TÜR	38.072.000	16.798.164	11.223.843	10.723.658	450
	İST	3.465.000	1.749.970	1.066.535	1.020.316	38
1975	TÜR	40.348.000	1.743.152	1.120.415	1.077.821	6
	İST	-	-	-	-	-
1977	TÜR	41.798.000	21.207.303	15.358.210	14.827.172	450
	İST	4.167.000	2.518.737	1.572.729	1.530.966	44
1979	TÜR	43.530.000	1.727.069	1.289.141	1.252.427	5
	İST	-	-	-	-	-

Kaynak: Kal'a, Ahmet, v.dğr. (haz.), *İstanbul Külliyyatı: Cumhuriyet Dönemi İstanbul İstatistikleri 5, Seçim (1950-1995)*, İstanbul 1998; DİE; Milletvekili Genel ve Ara Seçimi Sonuçları.

Not: 1975 ve 1979 milletvekili ara seçimlerine İstanbul katılmamıştır.

yerel seçimler olmak üzere üç seçim yapılmıştır. Bu anlamda 9 Aralık 1973 yerel seçimleri 14 Ekim genel seçimlerinin “sağlamasının yapıldığı bir referanduma” dönüşmüştür. 1973 yerel seçimlerine 8 parti (AP, CHP, Cumhuriyetçi Güven Partisi [CGP], Millî Selamet Partisi [MSP], Milliyetçi Hareket Partisi [MHP], Millet Partisi

[MP, 1962-1977], Türkiye Birlik Partisi [TBP], Demokratik Parti [DP]) katılmıştır. Bu seçime, 1968’de yerel seçimlere giren partilerden ikisi kapatıldığı için katılmamış, diğer bazı partiler birleşme ya da yeni katılımlarla yeni adlar almıştır. Millî Selamet Partisi ve Demokratik Parti ise seçime ilk defa katılan partilerdi. Bu yerel seçimler,

Tablo 2- 1980 öncesi milletvekili seçimlerinde partilerin milletvekili sayısı

Yıllar		MHP	MSP	MP	SDP	TBP	TİP	TSİP	YTP	BAĞIMSIZ
1950	TÜR	-	-	1	-	-	-	-	-	9
	İST	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1951	TÜR	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	İST	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1954	TÜR	-	-	-	-	-	-	-	-	10
	İST	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1957	TÜR	-	-	-	-	-	-	-	-	2
	İST	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1961	TÜR	-	-	-	-	-	-	-	65	-
	İST	-	-	-	-	-	-	-	1	-
1965	TÜR	-	-	31	-	-	14	-	19	1
	İST	-	-	2	-	-	2	-	-	1
1969	TÜR	1	-	6	-	8	2	-	6	13
	İST	-	-	1	-	1	2	-	-	-
1973	TÜR	3	48	-	-	1	-	-	-	6
	İST	-	3	-	-	-	-	-	-	-
1975	TÜR	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	İST	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1977	TÜR	16	24	-	-	-	-	-	-	4
	İST	1	3	-	-	-	-	-	-	-
1979	TÜR	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	İST	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Kaynak: Kal'a, Ahmet, v.dğr. (haz.), İstanbul Külliyyatı: *Cumhuriyet Dönemi İstanbul İstatistikleri 5, Seçim (1950-1995)*, İstanbul 1998; DiE; Milletvekili Genel ve Ara Seçimi Sonuçları.

genel seçimlerin üzerinden iki ay geçse de, yine de yerel bir seçimden daha çok, genel seçim havasında geçmiş ve siyasal partiler seçim propagandasını genel seçim havasında ve hükümet sorununu merkeze alarak sürdürmüştür. Bu bağlamda MSP hariç diğer partiler, yerel seçim için ayrı bir beyanname hazırlama ihtiyacı bile duymamışlardır. Ama bunun yanında yerel seçimlerde gündeminin çerçevesini, kentleşme hareketleri ve yeni sanayileşme gibi sorunlar da belirlemiştir. İstanbul özelinde bakıldığında diğer büyükşehirlerde olduğu gibi seçim propagandaları, gecekondular, su, trafik, ulaşım,

altyapı, imar planı, hayat pahalılığı, metro ve çöp sorunları etrafında odaklanılmıştır.

CHP, İstanbul adayını merkez yoklaması ile belirlerken, AP ise ön seçimle belirlemiştir. CHP'nin İstanbul adayı Ahmet İsvan, AP adayı mevcut belediye başkanı Fahri Atabey, DP'nin İstanbul adayı ise 1968 yerel seçimlerinde AP'den İstanbul belediye başkanı seçilen ancak YSK kararı ile kendisine başkanlık görevi verilmeyen Avukat Nuri Eroğan'dır. AP'nin İstanbul adayının belirlenmesi için yapılan ön seçim süreci, bir taraftan AP İstanbul il başkanı müteahhit Faruk Ilgaz'ın

ön seçimi kaybetmesi üzerine partiden istifa etmesi ve Atabey'e yönelik eleştirileri, diğer taraftan da DP adayı Eroğan'ın, Atabey'in kendisine AP lehine çekilmesi için rüşvet teklif ettiğini açıklaması ile sancılı başlamıştır. Hatta bu tartışmalar, seçim gününe kadar partinin içerisinde tartışılmaya devam etmiş, bu tartışmaları da CHP propaganda çalışmalarında sıkça dile getirmiştir.

AP'nin mevcut İstanbul belediye başkanı olan Fahri Atabey'in yapılacaklar listesinde 1968 yerel seçimlerine benzer vaatlerin yoğunluğu dikkat çekmiştir. AP'nin genel seçim beyannamesinde dile getirdiği şehir planlaması, altyapı hizmetleri, konut, istihdam, çevre sağlığı sorunları ve şehirde oturanların yiyecek, giyecek ve yakacak gibi ihtiyaçları ile ilgili şehir ekonomisine ilişkin konular, İstanbul adayının da çokça üzerinde durduğu konulardır. Bu bağlamda gecekondular sorunu Atabey'in seçim vaatlerinin merkezini oluşturmuş ve seçilmesi durumunda gecekondulara tapu dağıtılacağı sözünü vermiştir. Atabey'in vaatleri arasında metronun ilk 6 ayda temelini atmak, kentin su sorununu bitirmek ve çöp sorununu çözmek için Avrupa'ya uzmanlar göndermek, huzurevi, stadyum, kreş yapmak, alt ve üst geçitler ve yeni yollar ve otoparklar inşa etmek de bulunmaktadır.

CHP'nin yerel seçim beyannamesi ekim ayında yapılan genel seçimler için hazırlanan "ak günlere" isimli seçim beyannamesine dayanmıştır. İstanbul adayı olan Ahmet İsvan, Bülent Ecevit'in Robert Koleji'nden arkadaşıdır ve özel rica ile aday olmuştur. AP adayına paralel vaatlerde bulunmuş; çöp, su ve gecekondular konularında çözüm üreteceğini belirtmiş, imar planlarının halkın bilgisi dâhilinde yapılacağını, metro konusunda uzmanların önerisine göre karar vereceğini, tarihî yapıların korunacağını vaat etmiştir. Özellikle İsvan'ın İstanbul için projelerini anlatırken "bu düzen değişmelidir" sloganı etrafında "yeni CHP" söylemini kullanması ve "halkçı ve etkin kamu yönetimi" vaadi çerçevesinden, projelerin "halkı dikkate alarak ve dinleyerek" yapılacağını belirtmesi dikkat çekicidir. Bu yeni söylem eski CHP imajından duyulan rahatsızlığın da bir sonucu ve CHP'deki değişimin yerel yönetimlere de yansıtılacağına bir göstergesiydi. Özellikle İsvan'ın yapacağı tüm işlerde "şeffaflık" vurgusunu sürekli gündemde tutması dikkat çeken bir farklılıktır.

DP'nin, 1 Eylül 1973 tarihine kadar yapılan gecekondular için af sözü yerel seçim vadinin odağını oluşturmaktaydı. MSP ise, daha çok iş başına gelecek belediye başkanlarının dürüst ve ahlak sahibi olarak halkın dertleri ile dertlenmesi gerektiği, lüks, israf ve rüşvetten kaçınması ve dolayısıyla da maddi manevi

10- Ahmet İsvan (1973-1977)

temizlik gibi özelliklere sahip olması gerektiği üzerinde durmuştur. Bu anlamda yoksullukla mücadele gibi pratik vaatler daha çok belirli idealler üzerinden genel bir çerçeve üzerine bina edilmiştir. MSP İstanbul belediye başkan adayı Rifat Tandoğan da seçim çalışmalarında daha çok ahlak, maneviyat ve adalet konularını gündeme getirmiştir.

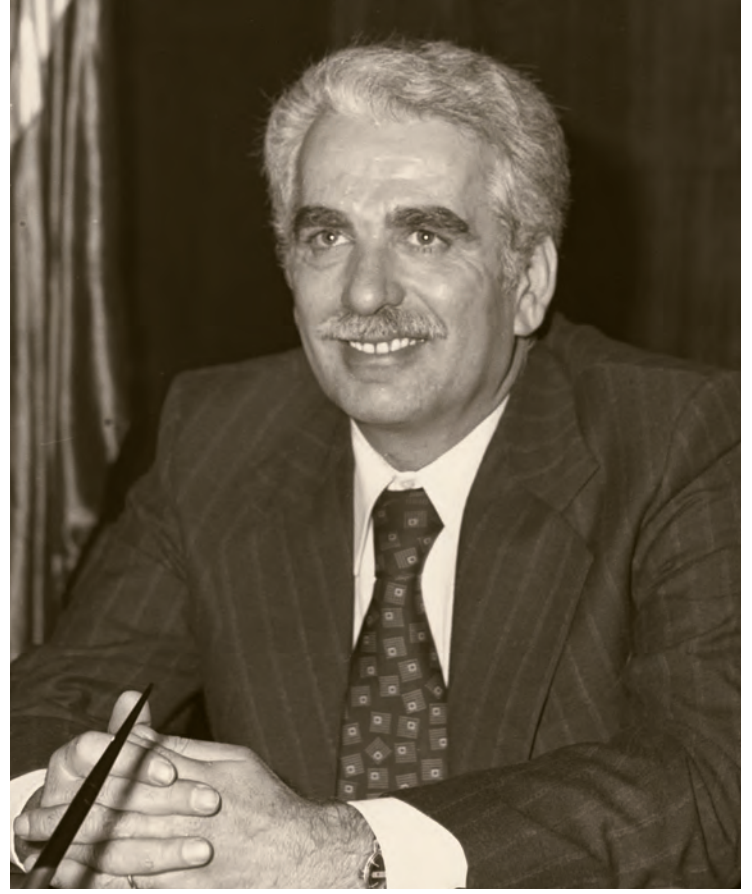
Söz konusu döneme kadar, Cumhuriyet tarihinin en düşük katılımlı seçimi olan 1973 yerel seçimlerinin en önemli özelliği, AP'nin seçimlerde birinciliği CHP'ye kaptırmasıdır. Bu bağlamda seçimler 14 Ekim genel seçimlerinin sonucunda çıkan duruma paralel olarak neticelenmiştir. Sağın oylarında bölünmenin de etkisi olan bu sonuçlarda CHP'nin "ortanın solu" etrafında geliştirdiği yeni siyaset söyleminin de etkisi vardı. İstanbul'da da seçimler, AP'den CHP'ye geçmiş ve belediye başkanlığını Ahmet İsvan kazanmıştır. Bu seçime Türkiye genelinde katılma oranı %56,01 iken, İstanbul'da ise bu oran %37,71'dir. CHP İstanbul'da oyların %56,12'sini, AP ise 33,93'ünü almıştır. AP yerel seçimlerde, Güngören, Avcılar, Yenibosna, Esenler, Küçükköy, Kemerburgaz, Yakacık ve Silivri'de CHP'den daha yüksek oy alırken, diğer ilçelerin çoğunda CHP oy oranında öndedir. Yerel seçimden önce 14 Ekim'de yapılan genel seçimlerde ise, İstanbul'da geçerli oyların %48,93'ünü CHP, %28,50'sini AP, %8,38'ini MSP, %7,13'ünü DP almış, diğer partiler ise %2'nin altında kalmıştır. CHP'nin oyları; Beşiktaş, Kadıköy gibi ilçelerde yüksek iken, Şile, Çatalca ve Silivri gibi ilçelerde düşüktür. AP, İstanbul'un hiçbir ilçesinde %50'nin üzerinde oy alamamıştır. Çatalca ve Şile'de AP'nin oyları yüksek iken, Eminönü, Fatih, Eyüp ve Kadıköy'de düşüktür.

1977 Yerel Seçimleri

1977 yılında önce 5 Haziran'da milletvekili seçimleri, 11 Aralık'ta da yerel seçimler olmak üzere iki seçim aynı yıl içinde yapılmıştır. Genel seçim sonuçlarına göre hiçbir parti tek başına hükümet kuracak yeterlilikte oy alamamıştır. Bu seçim yılı Türkiye'nin en çalkantılı, sağ-sol çatışmasına bağlı terör olaylarının ve şiddet sarmalının en yoğun olarak yaşandığı, çatışmalarda birçok insanın hayatını kaybettiği bir yıldır. Bu çatışmaların en yoğun yaşandığı illerin başında da İstanbul gelmektedir. Örneğin, yerel seçimlerden 35 gün önce 1 Mayıs İşçi Bayramı'nda 37 kişi birden hayatını kaybetmiştir. Yine İstanbul'da Ecevit'in 3 Haziran günü Taksim'de yapacağı mitingde suikasta uğrayacağı ve miting yapmaması gerektiği AP Genel Başkanı Süleyman Demirel tarafından kendisine bildirilmiştir. Ancak, Ecevit halkın mitingde gelmemesini isterken, kendisinin her ne pahasına olursa olsun miting meydanında olacağını söylemiş ve Ecevit'in gelmeyin, demesine rağmen yine de geniş katılımlı bir miting yapılmıştır. 1977 yerel seçimlerine 10 parti katılmış, İstanbul'da önceki dönemlerde olduğu gibi seçim, CHP ve AP arasında geçmiştir. Bu dönem yerel seçimlerde "demokratik belediyeçilik" gündemde olsa da "yeni belediyeçilik" anlayışı genelde 1973 seçim söyleminin bir devamıdır.

CHP, İstanbul'da ön seçim yapmış mevcut belediye başkanı ön seçimi kaybetmiş ve il başkanı avukat AYTEKİN KOTİL aday gösterilmiştir. Kotil'in seçim kampanya sloganı; "Ulaşılabilir, sözden çok hizmet üreten başkan" şeklinde formüle edilmiştir. Kotil için İstanbul'un en büyük problemi çöp sorunudur. Bu bağlamda sorunun çözümünde büyük iş yeri çöplerinin toplanmasında ücret alınacağını belirtmektedir. Yine Kotil'e göre trafik sorununa hemen çözüm üretilmediği durumda birkaç yıl sonra ulaşım tıkanacaktır. Bu bağlamda hafif metro sisteminin kurulması ve toplu taşımaya öncelik verilmesi gerekmektedir. CHP'nin İstanbul için diğer vaatleri arasında, deniz ve kıyılardan halkın yararlanmasının sağlanması, kıyıda kaçak yapıların yıkılması, pazardaki ürünlerin fiyatlarının ucuzlatılmasına dönük düzenlemeler, altyapı projelerini hızlandırmak ve atık suların denize atılmasını engellemek de vardır.

AP İstanbul'da, eski SEKA müdürü ve AP kurucularından Aziz Gümüş'ü başkan adayı belirleyerek, İstanbul'da CHP karşısındaki gerilemesini durdurmayı amaçlamıştır. AP'nin bu dönemdeki İstanbul seçim stratejisi, CHP'deki hizipleşmeleri gündeme taşıyarak, bir anlamda adaylar üzerinden bir kampanya yürütme üzerine bina edilmiştir. Gümüş, özellikle CHP'den mevcut

11- AYTEKİN KOTİL (14.12.1977-12.09.1980)

belediye başkanı Ahmet İsvan'ın belediyeyi partizanca yönettiğini iddia ederek, iktidara gelmesi hâlinde bu duruma son vereceğini belirtmiştir. CHP'den yeni başkan adayı olan AYTEKİN KOTİL'in de aynı kadrodan gelmesi sebebiyle belediyede kötü yönetimin devam edeceğini vurgulamıştır. "Hizmet, adalet ve haysiyet adamı" olarak; "Hizmet için belediye" sloganını benimseyen Gümüş, tüm şehirde hiç ayırım yapmadan görev yapacağını vaat etmiştir. AP'nin İstanbul için somut seçim vaatlerine bakıldığında, 1973 seçim vaatleriyle hemen hemen aynı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda ulaşım, trafik, çöp ve su sorunu çözülecektir. Metronun temeli atılacak, ikinci Boğaziçi Köprüsü inşa edilecek, gecekondu semtlerine yatırım götürülecek; park, bahçe ve sahil düzenlemeleri yapılacak, Dolmabahçe stadı 100 bin kişi alacak şekilde genişletilecektir. Fatih Sultan Mehmed'in anıtı uygun bir yere dikilecektir. AP, projelerin finansmanı için dış kaynak temini yoluna başvuracağını belirterek, bu anlamda dünya bankasından finans sağlama yoluna gidileceğini de ifade etmiştir.

Diğer partiler, İstanbul için dikkat çekici bir kampanya yürütmemişlerdir. MSP İstanbul'dan Şevket Kazan'ı belediye başkan adayı olarak göstermiş, Kazan seçim kampanyasını; "Güçlü ve adil bir yönetim." sloganı

üzerine oturtmuştur. Bu bağlamda dar gelirli vatandaşlar için aşevi açılması, metronun yapılması ve ucuz konut üretilmesi gibi konuları gündeme getirmiştir.

Seçim sonuçlarına bakıldığında, 5 Ekim 1977 milletvekili seçimlerinin bir teyidi gibidir. Oylar iki büyük parti arasında (AP %18, CHP %22) dağılmış, sağda da MSP ve MHP yine önemli oranda oy almışlardır. Ancak Türkiye seçim tarihinin en düşük katılımlı (%53,50) seçimi olmuş, İstanbul'da seçime katılma oranı ise, %37'de kalmıştır. Seçime katılma oranının en düşük olduğu ilçe %26,94 oranla Bakırköy'dür. İstanbul'da CHP, %56,05 oyla birinci parti çıkmış ve belediye başkanlığını Aytekin Kotil kazanmıştır. AP, İstanbul'da oyların %32,10'unu, MSP ise %4,96'sını almıştır. AP'nin oylarının yüksek olduğu ilçeler; Yenibosna, Kemerburgaz, Ümraniye, Çatalca, Yalova ve Çınarcık gibi çevre ilçelerdir. Merkez ilçelerde genelde CHP'nin oyları yüksektir. Yerel seçimlerden 6 ay önce yapılan 5 Haziran 1977 milletvekili seçimlerine bakıldığında CHP, İstanbul'daki geçerli oyların %58,25'ini, AP %28,41'ini, MSP %6,60'ını MHP ise %2,70'ini almıştır.

1980 SONRASI SEÇİMLER: BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ DÖNEMİ

12 Eylül 1980 askerî darbesinin ardından siyasal alan hem ulusal hem de yerel düzeyde tekrar militarize olmuş ve bu dönemde belediye başkanları İçişleri Bakanlığı tarafından merkezden atanmıştır. 1984 yerel seçimi öncesinde, 6 Kasım 1983 milletvekili seçimlerinde İstanbul'da geçerli oyların %45,50'sini Anavatan Partisi (ANAP), %33,99'unu Halkçı Parti (HP), %19,84'ünü Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP) almıştır. Bu bağlamda, 1980 askerî darbesinin ardından, ANAP'ın yükselişi hem genel hem de yerel seçimlerde başlayacaktır. Dolayısıyla da Türkiye'ye paralel İstanbul'da da ANAP'ın yerel iktidarı, 25 Mart 1984 yerel seçimleri ile başlayacaktır. Bu dönemde İstanbul'a 1984 yerel seçimlerine kadar sırasıyla, İsmail Hakkı Akansel, Ecmel Kutay, Abdullah Tırtıl atanmıştır. 25 Mart 1984 yerel seçimlerine 1977'de var olan partilerden hiçbiri katılmamıştır. Bu seçime 1983 genel seçimlerine katılan üç siyasal partiye (ANAP, HP, MDP) ek olarak, üç yeni parti (Sosyal Demokrasi Partisi [SODEP], Doğru Yol Partisi [DYP] ve Refah Partisi [RP]) katılmıştır. Bu seçimle birlikte, büyükşehir belediye başkanlığı seçimleri de yeni bir uygulama olarak yapılmaya başlanmıştır.

Bu seçimde, yerel seçimler yasasında bir defaya mahsus olmak üzere ön seçimler yapılmayacağı için partiler, İstanbul adaylarını merkezî olarak belirlemişlerdir. ANAP'ın kazandığı 6 Kasım 1983

seçimlerinden dört buçuk ay sonra yerel seçimlerin yapılması genel seçimlerden daha önemli bir hâle gelmişti. Çünkü yerel seçimlere giden süreçte siyasal alan kısmen daha özgürleşmiş ve genel seçimlere katılmayan bazı partiler yerel seçime katılacaktı. ANAP İstanbul büyükşehir belediye başkanlığı için il başkanı Bedrettin Dalan'ı, DYP, Demokrat Parti geleneğinin önemli ismi Hüsamettin Cindoruk'u, SODEP Korel Göymen'i, Halkçı Parti ise Niyazi Yurtseven'i aday göstermiştir.

Bu yerel seçimlerde ilk defa partiler, siyasal pazarlama tekniklerini kullanarak, ajanslar üzerinden genel bir yerel seçim propagandası çerçevesi oluşturmuşlardır. ANAP'ın seçim öncesi gecekonduklara "tapu tahsis belgesi" dağıtarak, imar affı çıkarması İstanbul için en büyük kozlarından biriydi. Yine Özal'ın fotoğrafları ile gazetelere verilen ilanlarda yerel seçim için ANAP'ın "iş bitirici" yönüne vurgu yapılıyordu. Dalan gazetelere verdiği ilanlarda "İstanbul'un en büyük ihtiyacı ne yol, ne su, ne de metrodur. İstanbul'un en büyük ihtiyacı her şeyden önce belediyenin başına akılcı, yapıcı, iş bitirici bir zihniyeti getirmektir. Bu zihniyet Anavatan Partisi zihniyetidir." diyordu. Ayrıca Dalan, seçim stratejisi "İktidar ile İstanbul'u birleştirin." sloganı üzerine inşa ederek, bir anlamda partisinin iktidar konumundan dolayı İstanbul'un daha çok hizmet alacağını ima eden bir propaganda yürütmüştür.

SODEP'in İstanbul adayı Korel Göymen, demokratik bir yönetim vaadini merkeze koyarak, İstanbulluların yönetim süreçlerine katılacağını ve "danışma kurulları" kurarak etkin bir yönetim gerçekleştireceğini belirtmekteydi. Göymen'in seçim konuşmalarında en çok üzerinde durduğu konu ANAP'ın gecekonduklara yönelik uygulamaya koyacağını vadettiği "tapu tahsis belgesi"ydi. Göymen'e göre, ANAP'ın bu vaadi sadece seçime yönelikti ve söz konusu belgelerin resmî bir tarafı yoktu. Çünkü 1968 seçimleri öncesinde de benzer belgeler dağıtıldığı hâlde, geçen süreye rağmen hâlâ insanlar tapularını tescil edememişlerdi. Göymen, her ne kadar ANAP'ın tapu tahsis politikasını eleştirse de gazetelere verdiği, "İstanbul'a yeni bir başkan İstanbul'a yeni bir yaşam" başlıklı ilanlarda "gecekondukların tapu almalarını sağlayabilmek için gerekli teknik çalışmaların" hızlandırılmasından bahsetmekteydi. Ayrıca toplu konut projeleri ve İstanbul'un kenarına "yeşil kuşak" projesi ile yaşanabilir bir İstanbul ortaya çıkaracağını vadediyordu.

DYP ise ilk defa seçime katılacağı için yerel seçim propagandasını genel bir seçim konseptine yaklaştırmıştır. İstanbul adayı Hüsamettin Cindoruk, Taksim Parkı'nın altına aliveriş merkezi yapılacağı vaadinde bulunarak,

12- Bedrettin Dalan (26.03.1984-28.03.1989)

buradan elde edilecek gelirin belediye bütçesine katkı sağlayacağını belirtiyordu. Cindoruk'un yerel yönetim vaadinde ikinci boğaz köprüsü ve metronun yapılması da bulunmaktaydı. HP İstanbul adayı Niyazi Yurtsever, gecekondulara tren seferleri koyacağını söyleyerek, seçim vaadinde İstanbul'un daha çok yoksul seçmenlerini öncelemiştir. Refah Partisi ise İstanbul seçimlerinde çok iddialı değildir, bu anlamda seçim propagandasına bakıldığında genellikle faiz politikası, lüks tüketim harcamaları ve bunların zararları, ayrıca bunlardan kurtulmanın yönünü de manevi değerlerin sıkı sıkıya korunması üzerine bina etmiş ve "Kuvvetin değil, hakkın üstün olduğu bir Türkiye istiyoruz." gibi sloganlar kullanmıştır. MDP İstanbul Büyükşehir Belediye başkan adayı Erdoğan Celasun ise, İstanbul'da Boğaz'a bir tüp geçit yapmaktan bahsediyordu.

1984 yerel seçimleri ANAP'ın galibiyetiyle sonuçlanmış ve Türkiye'de İstanbul da dâhil üç büyükşehir belediye başkanlığını (Ankara ve İzmir) kazanmıştır. Bu seçimde seçime katılma oranı ülke genelinde %85,57, İstanbul'da ise, %84,50'dir. Bu bağlamda, ANAP İstanbul'da oyların %49,01'ini, SODEP %26,69'unu, HP %9,64'ünü, DYP %5,30'unu, MDP %4,94'ünü, RP %4,17'sini almıştır.

1984 yerel seçimlerinin ardından 28 Eylül 1986'da 10 ilde ara seçim yapılmıştır; bu illerin arasında İstanbul da bulunmaktaydı. İstanbul'da geçerli oyların %38,09'unu ANAP, %20,37'sini SHP, %13,79'unu DSP, %13,16'sını DYP, %8,57'sini RP almıştır. 29 Kasım 1987'de ise milletvekili genel seçimleri yapılmıştır. ANAP oy kaybetse de bu seçimde de birinci parti olarak seçimlerin galibi olmuştur. İstanbul'daki geçerli oyların, %39'70'ini ANAP, %29,84'ünü SHP, %11,85'ini DYP, %10,07'sini DSP, %6,86'sını RP almıştır.

Genel seçimlerden sonra 29 Kasım 1989 seçimlerinde toplumsal ve siyasal alan, işçi grevleri ve üniversitelere başörtüsü ile girmenin yasaklanması sonucu ortaya çıkan protestolar tarafından şekillenmekteydi. Seçim öncesinde yine seçim kanunları üzerindeki değişiklikler, siyasal partilerin en çok üzerinde durduğu konulardı. ANAP, iktidarın verdiği rahatlığı da kullanarak yerel seçimlere "iş bitiricilik" sloganı ile dâhil oldu. İstanbul seçimleri için de tüm Türkiye'de kullandığı mesajlar öne çıkmaktaydı. Bu anlamda belediye başkanlarının iktidar partisinden olması durumunda daha iyi hizmet vereceğini önceleyen bir strateji uyguladı. Gazetelere verilen ilanlarda "Eli kolu bağlı bir belediye başkanı ister miydiniz?" sloganı, açıkça bu durumun bir ifadesiydi. Ancak ANAP açısından 1989 İstanbul büyükşehir belediye başkanlığı seçimi gergin geçmiştir. Nedeni ise, ANAP'ın seçimlerden önce çıkardığı yasadan dolayı belediye başkan adaylarının oy pusulasında adının olmamasıdır. ANAP İstanbul adayı Bedrettin Dalan, kendi popülaritesinin partiden daha çok olduğunu düşündüğü için oy pusulasında adının olmamasını sorun olarak görmekteydi. Dolayısıyla kendi tanıtım kampanyalarında ve gazetelere verdiği ilanlarda partinin adını, amblemini ve Özal'ın adını kullanmamıştır. Bu bağlamda Dalan, verdiği demeçlerde kendini partiler üstü bir konuma yerleştirmeye çalışmıştır. Dalan, söz konusu dönemde belediye başkanı olmasının da verdiği avantajla İstanbul'da daha görünür bir seçim kampanyası yürütmüş, örneğin seçime kısa bir süre kala vatandaşlara belediyenin yaptırdığı konutların tapularını dağıtmıştır.

SHP'nin adayı ise Nurettin Sözen'di. SHP'nin bu dönemde özellikle büyükşehirler için özel bir politika tercih etmiş; "Sosyal devleti kurmaya belediyelerimizden başlayalım." sloganı İstanbul başta olmak üzere diğer büyükşehirlerde dikkat çeken bir slogan olmuştur. Ayrıca İstanbul'da seçim vaatlerinin merkezine ulaşım sorununu yerleştirmiştir. Bu bağlamda Nurettin Sözen'in en önemli vaadi, iş saatlerinde ücretsiz ulaşımın sağlanmasıydı. Ayrıca bebeklere ücretsiz süt, dar gelirli ailelere ücretsiz ekmek ve su, her mahalleye ücretsiz hizmet veren sağlık ocağı kurmak da dikkat çeken vaatlerdi. Sözen ayrıca, seçim kampanyasında yoğun olarak ANAP'ın adayı Dalan'ın yolsuzluk yaptığına dönük iddialarda bulunmuştur.

DYP'nin adayı ise daha önceden ANAP'tan milletvekili olan ve Maliye Bakanlığı yapan Vural Arıkan'dı. ANAP içinde yaşadığı gerginliğin ardından Özal'ın bakanlıktan istifasını istemesiyle ve bu isteğe direnmesiyle çokça gündeme gelen Arıkan, bakanlıktan

da cumhurbaşkanının azliyle ayrılmıştı. Dolayısıyla, Arıkan'ın seçim çalışmalarında yoğun bir Özal eleştirisi bulunmakta ve Özal'ın "parayı pul ettiğini" belirtmekte ve enflasyonu körüklediği suçlamasını yapmaktaydı. RP'nin adayı Bahri Zengin'dir. Zengin'in siyasal kampanyasında, genel olarak parti lideri Erbakan'ın söylem ve siyaseti önemli bir yer tutsa da, İstanbul için suyun, elektriğin ve bazı temel ihtiyaç maddelerinin belli bir miktarının ücretsiz olacağı gibi hususlar da dikkat çekmekteydi. Zengin, seçimi kazanmaları hâlinde her aile başına 70-80 litre suyu bedava vereceklerini, evlerin bir odasını aydınlatacak elektrikten para almayacaklarını belirtmekteydi. "[A]ydınlık yarımlar için ampulü yerine takın." sloganını kullanan RP, bu dönemde özellikle İstanbul'da yoğun bir çalışma içine girmiş, halktan gelecek yaşamlarını değiştirmek için "1.000 liralık" bağışlarla RP'yi güçlendirme projesine katılmalarını da istemiştir.

1989 yerel seçimleri ANAP'ın oylarının net biçimde düşmesiyle sonuçlanmıştır. SHP bu seçimlerin galibi olmuş, hükûmette ANAP devam ederken, yerel yönetimlerde üstünlüğünü kaybetmiştir. Türkiye genelinde geçerli oyların %38,37'sini alan SHP, İstanbul'da ise %35,95 oy almıştır. ANAP, Türkiye genelinde %23,62 oy alırken İstanbul'da daha yüksek bir sonuç elde etmiş ve %26,12 oranında oy almıştır. İstanbul'da DYP %13,86, DSP %12,22, RP ise %10,48 oranında oy almıştır. İstanbul merkez ilçelerin tümünü Adalar (ANAP) hariç SHP kazanmıştır. İstanbul Büyükşehir Belediye Meclis üyelerinin %26'sı kadındır. Meclis üyelerinin doğum yerlerine bakıldığında %86'sı İstanbul'da doğmamıştır.

1994 İSTANBUL YEREL SEÇİMLERİ VE TÜRKİYE SİYASETİNDE DÖNÜM NOKTASI

27 Mart 1994'te yapılan yerel seçimlere gidilirken, özellikle 1989 seçimlerinden sonra siyasette ve seçim sisteminde önemli değişiklikler olmuştur. Özal'ın 1989'da cumhurbaşkanı olmasının ardından merkez sağda ANAP'ın oyları erimeye başlarken, DYP merkez sağda gittikçe güçlenmiştir. Ayrıca, solda yaşanan bölünmeler ve Kürt siyasetçilerin siyasal arenada çeşitli kısıtlamalara ve kapatmalara rağmen farklı parti isimleri etrafında boy göstermesi de önemlidir. Bu bağlamda seçimlere 13 farklı siyasi parti katılmıştır. İslamî siyasetin önemli aktörlerinden Refah Partisi'nin gittikçe önemli bir siyasal aktör olarak ortaya çıkması, yerel yönetimlerin kaderini dolayısıyla da İstanbul'un yeni belediye başkanının kim olacağını da belirleyecekti. Siyasal alanda güvenlikçi

13- Nurettin Sözen (28.03.1989-27.03.1994)

politikaların yükselmesi ve özellikle 1990'dan itibaren tırmanan şiddet sarmalı, toplumsal alanda tansiyonu yükseltmiş ve İstanbul seçimleri gergin bir ortamda gerçekleşmiştir. Örneğin, seçim öncesi 12 Şubat 1994 tarihinde, Tuzla İstasyonu'nda (sonradan PKK tarafından sorumluluğu üstlenilen) patlayan bombanın yedek subay olan 5 askerî okul öğrencisinin ölümüne neden olması ile yaşanan gerilim, hem Türkiye siyasetini hem de İstanbul seçimlerini doğrudan etkileyen bir gelişmeydi. Bu bağlamda DYP İstanbul adayı Dalan'ın seçim sloganlarında; "DYP'ye oy ver, teröre darbe vur." söylemi bu durumun en net ifadesiydi.

Ayrıca bu dönemde yerel seçim yarışının daha çok ANAP ve DYP arasında geçeceği varsayımı, siyasal alanda diğer partilerin söylemlerinin, özellikle İstanbul başta olmak üzere diğer bazı büyükşehirlerin dışında, çoğu kez toplumsallaşmasını engellerken, tüm siyasal partilerin İstanbul'u seçim çalışmalarının merkezine koyması ise yerel siyasetin İstanbul'a yapılacak projeler üzerinden tartışılmasını da beraberinde getirmiştir. Ayrıca bu dönemde, medyada İstanbul'a belediye başkanı olacak kişinin başbakanıktan sonra en önemli siyasal aktör olacağı söylemleri, Türkiye yerel seçimlerinde İstanbul'un ağırlığını gittikçe artırmaktaydı. Dolayısıyla 1994 İstanbul yerel seçimleri, hem Türkiye siyasal hayatı bakımından hem de İstanbul'un kendi geleceği açısından önemli bir yer teşkil edecektir. Bu seçimde, tehdit söylemi üzerinden ötekileştirilen ve İslamcı siyasal söylemi, siyasete taşıyan Refah Partisi'nin adayı Recep Tayyip Erdoğan'ın belediye başkanı seçilmesi, İstanbul'da yeni bir dönemi başlatırken, bu dönemde İstanbul'u yöneten siyasal aktörlerin gelecekte Türkiye'yi yönetmesinin de kapısını aralamaktaydı.

14- Recep Tayyip Erdoğan (27.03.1994-06.11.1998)

1994 İstanbul seçimlerinde tüm partilerin üzerinde durduğu konulara bakıldığında; su, trafik, çevre ve hava kirliliği, çöplerin toplanamaması gibi sorunlar başı çekmekteydi. Bu bağlamda, 1994 SHP İstanbul adayı olan Zülfü Livaneli'nin dikkat çeken en önemli projelerinden biri trafik sorununun çözülmesine yönelik olan "su altı köprüsü"ydü. SHP'nin bu projesinin özelliği, bu dönemde tartışılan üçüncü köprü ve su altı tüp geçit projelerine bir alternatif olarak planlanmıştı. Su altı köprüsünün "su altı tüp geçidi"ne göre tercih edilmesinin sebebi, maliyetinin daha ucuz olarak yapılabilecek olmasıydı. Su sorunu için suni yöntemlerle yapay yağışlar oluşturmak, ulaşımda raylı sistem ve alt ve üst geçitlere ağırlık vermek, üçüncü köprü'nün bir an önce devreye girmesi için çalışmalar başlatmak, çöplerin hijyenik olarak taşınması ve gömme yöntemi ile bertaraf edilmesi için yeni sistemler kurmak, hava kirliliğinde ise, filtreleme sistemi ile çözüm geliştirmek Livaneli'nin diğer projeleriydi. Livaneli, gazetelere verdiği ilanlarda kendisinden "bir sanat büyükelçisi" olarak bahsediyor ve dünya mediasında ve Türkiye'de kendisi hakkında yazılanlardan kolajlarla

seçim reklamı yapmaktaydı. "Dünyanın zenginliklerini İstanbul'a getirmek için" aday olduğunu ilan eden Livaneli, "Desinler ki New York out, İstanbul in." afişleriyle "Elbette Zülfü." sloganını kullanıyordu. Ancak Livaneli'nin seçim sürecinde muhatap olduğu en büyük suçlama, İSKİ skandalına karışan insanlarla seçim çalışması yaptığı ve beraber çalıştığıyla ilgiliydi.

RP'nin İstanbul adayı söz konusu dönemde il başkanı olan Recep Tayyip Erdoğan'dı. Daha önce hem yerelde hem de genel seçimde aday olan, fakat ikisinde de kazanamayan Erdoğan, adaylığını açıklamasının ardından hem medyada hem de diğer rakipleri nezdinde yoğun bir ötekileştirme siyasetine maruz kalmıştır. Ancak diğer partilerin ajanslar üzerinden yürüttüğü iletişim faaliyetlerine ek olarak, RP, kurmuş olduğu özel seçim komisyonlarıyla farklı ve yüz yüze yürütülen bir iletişim stratejisi uygulamıştır. Erdoğan, ulaşımı rahatlatacak projelerinde, üçüncü köprüden daha çok, Boğaz'ın altına bir tüp geçidin yapılması gerektiği düşüncesindedir. Metro hatlarını genişleterek, ulaşım alternatifi için deniz yollarını daha çok tercih etmek ulaşım sıkıntısını

rahatlatacaktır. Su sorunu için, mevcut havzaların mühendislik projesiyle iyileştirilmesi ve uzun vadede Melen suyu projesinin devreye sokulması gerekmektedir. İstanbul'da gecekondur sorundan daha çok, konut yetersizliği sorunu vardır. Dolayısıyla yapılması gereken, belediyenin konut üretmek için ucuz fiyatlarla ihtiyaç sahiplerine vermesidir. Çöp sorunda, çöpü ayrıştırarak toplamak gereklidir, ayrıca vahşi depolamadan modern depolama sistemine geçilmesi gerekmekte ve üçüncü seneden itibaren çöpü verimli hâle getirmek için tesisler kurulmalıdır. Hava tahmin istasyonları ile hava kirliliğine aniden müdahale edilerek sorun çözülebilecektir. Refah Partisi, bu dönemde İstanbul'a ayrı bir önem vermekte ve Genel Başkan Necmettin Erbakan, tüm İstanbul'u Erdoğan'la dolaşarak, seçim çalışması yapmıştır.

Diğer partilerin ortak söylemi; RP ve dolayısıyla Erdoğan'ın kazanmamasına yöneliktir. Dolayısıyla hem sağ hem sol partiler oyların bölünmemesini ve kendilerine verilmesini talep etmişlerdir. Erdoğan, diğer adayların aksine farklı bir seçim çalışması izleyerek basın kampanyası yürütmemiş, bunun yerine sokaklara çeşitli aralıklarla yoğun bir şekilde afiş asma faaliyeti gerçekleştirmiştir. Diğer adayların Erdoğan'a yönelik kampanyasının çerçevesini çoğunlukla ideoloji belirlemiş, örneğin Erdoğan seçimden önce son Cuma günü namazdan sonra Sultanahmet'te miting düzenlerken, Zülfü Livaneli aynı yerde konser vererek, seçim çalışması yapmış, DYP ise sistem dışına itilen RP ve DEP'in dışındaki tüm partileri 28 Şubat'ta Taksim'de düzenledikleri "Ata'ya Saygı Mitingi"ne davet etmiştir.

Daha önceden 1984'te ANAP'tan belediye başkanlığını kazanan ve 1989 seçimlerinde aynı partiden tekrar aday olan Bedrettin Dalan, bu seçimde tercihinin DYP'den yana kullanmıştır. Dalan, İstanbul'da hiçbir gecekondunun yıkılmayacağını vaat ederek hepsine tapu dağıtacağını belirtmekteydi. Dalan'ın projelerinin ağırlık merkezini metro ağları oluşturmakta, bu anlamda, İstanbul Boğazı'nın altından Yenikapı'ya ulaşacak tüp geçidin yapılması ve bunun metro hatları ile entegrasyonu gereklidir. Ayrıca Dalan'a göre, üçüncü köprü ve çevre yollarının yapılması trafik sorununun çözülmesi için şarttır. Su sorunda suyun fiyatını indirerek, gecekondur için ıslah çalışması ve sosyal konut projesini hayata geçirerek ve hava kirliliği konusunda doğalgazı yaygınlaştırarak sorunlar çözülebilecektir. DYP'nin İstanbul adayı Dalan'ın, geçmişte ANAP'tan belediye başkanı iken, şimdi adayı olduğu parti tarafından "Dalan'a talana hayır!" kampanyasıyla yıpratılması, seçim yarışında önemli dezavantajlardandı.

Daha önceden DYP'den milletvekili adayı olan İlhan Kesici de partisini değiştirerek, bu seçimde ANAP'ın İstanbul belediye başkan adayı olmuştur. ANAP'ın, "II. Şehircilik Hamlesi" üzerinden yürüttüğü yerel seçim kampanyası daha çok DYP'nin yükselişini durdurmaya dönüktü. Bu bağlamda Kesici, İstanbul'da kendisini öne çıkaran bir kampanya yürütememiştir. Kesici'nin seçim vaatlerinde de su kıtlığı, hava ve çevre kirliliği ve ulaşım sorunu başlıca çekmektedir. Su sorunda eski havzaları ıslah, uzun dönemli Melen ve Istanca suyunun İstanbul'a getirilmesi projeleri; ulaşım için raylı sistem ve deniz ulaşımına ağırlık, belediye arsalarına otopark yapımı; kirlilikle mücadele için çöplerin her gün düzenli toplanması, ara taşıma istasyonlarında ayrıştırılması, ayrıca gerekli olan kısmın yakılması bu projelerden bazılarıdır. Kesici, seçim çalışmalarına bir "İstanbul şûrası" toplayarak başlamış, bu şûrada İstanbul'un nasıl yönetilmesi gerektiği tartışılmıştır. Bu bağlamda, İstanbul il sınırları içinde tek bir şehir meclisi, ilçelerde ilçe meclisi şeklinde bir yeni yönetim modeli oluşturularak, devletin klasik görevlerinin dışındaki tüm işlerin İstanbul Meclisi'ne devredilmesi, Kesici'nin diğer adaylardan farklılaşan bir projesiydi.

MHP başkan adayı Ahmet Vefik Alp'in projesinde de tüp geçitler, İstanbul trafiği için bir çözüm olarak sunulmaktaydı. Ancak Alp'in kuracağı tüp geçitler Boğaz'ın altına değil, tarihî yarımada'yı Haliç'in altından Taksim'de oluşturulacak raylı sisteme bağlayacak şekilde projelendirilmişti. Ayrıca Alp, Haliç'in altına 50 bin otomobil kapasiteli iki katlı otopark yaparak, trafik sorununu çözme sözü vermekteydi. CHP belediye başkan adayı Ertuğrul Günay ise, söylemlerinde daha çok sosyal demokrat belediyeciliği öne çıkarmaktaydı.

1994 yerel seçimlerin tüm Türkiye'nin galibi RP olmuştur. Türkiye'nin iki büyük şehri olan İstanbul ve Ankara'da belediye başkanlıklarını RP kazanmıştır. Türkiye genelindeki oyların %22,40'ını RP, %21,79'unu ANAP, %19,68'ini SHP, %15,88'ini DYP, %11,23'ünü DSP almıştır. İstanbul'da ise %25,19'unu RP, %22,14'ünü ANAP, %20,30'unu SHP, %15,46'sını DYP, %12,38'ini DSP almıştır. RP, İstanbul ilçe belediye seçimlerinde de öne geçmiş, merkez ilçelerin 14'ünde seçimi kazanmıştır. Geri kalan ilçelerden dokuzunu SHP, ikisini DSP, ikisini de CHP kazanmıştır. İstanbul'da seçim öncesi kamuoyu yoklamalarında Erdoğan'a herhangi bir şans tanınmazken, seçimi kazanması, Türkiye siyasal hayatı için de bir dönüm noktası olmuştur.

1994 yerel seçimlerinde RP'nin büyükşehirlerde kazandığı seçimler, partinin siyasal yükselişini

15- Ali Müfit Gürtuna (12.11.1998-01.04.2004)

hızlandırmıştır. Bu bağlamda RP'nin 1995 milletvekili seçimlerinde oy oranı Türkiye genelinde %21,38 iken, İstanbul'da %23,93'e yükselmiştir. İstanbul'da ANAP, 1995 genel seçimlerinde %21,98, DSP %18,33, DYP %15,39, CHP %11,64, MHP %3,70, HADEP ise %3,64 oy almıştır.

1999 SEÇİMLERİ: KENT YÖNETİMİ SÖYLEMİ

18 Nisan 1999'da yerel seçimlerle genel seçimler, 1963 yılından sonra ikinci defa aynı gün yapılmıştır. Genel ve yerel seçimlerin aynı gün yapılması ulusal sorunlar temelinde seçim sürecinin yaşanmasını beraberinde getirir de, bu sorunlar da çoğu zaman yerel seçim çalışmalarında dikkate sunulmuştur. 1999 seçimlerinin İstanbul açısından en önemli yanı, seçilmiş belediye başkanı olan Recep Tayyip Erdoğan'ın okuduğu bir şiir yüzünden ceza almasının ardından, belediye başkanlığını bırakmak zorunda kalmasıdır. Bu durumu ortaya çıkaran gelişme ise 28 Şubat 1997 yılında askerlerin "post-modern bir darbe" ile bir kez daha siyasal alana müdahalesidir. Bu bağlamda RP'nin kapatılmasıyla siyasal alan yeniden şekillenmiş ve güç kaybeden siyaset, bu seçimlere 19 parti ile katılmıştır. Ancak seçim sürecine bakıldığında yerel seçim çalışmaları özellikle büyükşehirlerde daha çekişmeli geçmiştir. Bu bağlamda İstanbul, hem yerel hem de genel seçimlerde rekabetin en yoğun olarak yaşandığı şehirdir. Yerel seçimlerde RP, İstanbul'da Erdoğan'dan sonra belediye meclisi kararıyla başkan olan Ali Müfit Gürtuna'yı aday göstermiştir. ANAP Ali Talip Özdemir'i, CHP işadamı Adnan Polat'ı, MHP bir kez daha Ahmet Vefik Alp'i, DYP Yalçın Özer'i, DSP Zekeriya Temizel'i İstanbul için aday göstermişlerdir. İstanbul'da

daha önceki seçimlerde su sorunu, hava ve çevre kirliliği ve trafik sorunu seçim vaatlerinin odağını belirlerken, 1999 İstanbul yerel seçimlerinde partilerin üzerinde odaklandığı yeni konu, "kent yönetimi"dir.

RP'nin yerine kurulan Fazilet Partisi (FP), özellikle "Hanımlar Komisyonu" gibi oluşumlarla bir önceki seçimden itibaren seçim çalışmalarını hiç aksatmadan, ev sohbetleri, hasta ziyaretleri, düğün organizasyonları, seminerler, konferanslar gibi etkinliklerle yoğun bir çalışmayla sürdürdüğü için seçime avantajlı girmiştir. Dolayısıyla, İstanbul'da 1994 yılından itibaren yükselen "Millî Görüş Belediyeciliği" bu seçimlerde de yükselerek, devam edecektir. Ali Müfit Gürtuna, her ne kadar "Millî Görüş" geleneğinden gelmeseydi de bu süreçte FP'den aday olarak söz konusu ivmeyi sürdürmüştür. Seçim afişlerinde kullandığı "vefalı ve dürüst" sloganı aslında Millî Görüş geleneğinden gelmediği hâlde şartların zorlamasıyla bu partiden aday olduğunun göstergesi olarak okunak mümkündür. Erdoğan, hapis cezasını çekmeye başlamadan önce, Gürtuna'ya kefil olduğunu belirtmiş ve halktan "Faziletli" adaylara sahip çıkmasını istemiştir. Gürtuna, İstanbul için "Avrasya Koridoru", "Fuar ve Kongre Şehri", "Çevre Dönüşüm", "Kentsel Tasarım ve Kent Bilgi Sistemi" gibi başlıklarda projeler vaat etmekteydi.

Ali Talip Özdemir, İstanbul için "kent konseyi" kurarak İstanbul'u İstanbullularla yöneteceği sözünü vermektedir. Bu seçimde Özdemir'in seçim vaadinde dile getirdiği yönetimde uydu teknolojisine geçilerek, internetin şeffaf yönetim için kullanılacağını söylemesi şehircilik açısından yeni bir söylem olarak ortaya çıkmaktaydı. Kadın, çocuk ve yaşlılara özel hizmetin yanında, Özdemir ayrıca herkese sağlık sigortası vaadinde bulunmakta, halk ekmeğinin fiyatını %50 ucuzlatma ve belirli saatlerde bedava otobüs sözü vermektedir. CHP adayı Adnan Polat, İstanbullularla imar anlaşması imzalayarak, beş yıl içinde imar sorununu çözeceğini belirtmekteydi. Tüm varoşları dönüştürerek 15 yıl vadeli konut edinme kredisiyle konut sorununa çare bulacaktı. "İstanbul Ortaklığı Programı" olarak isimlendirdiği projesiyle tüm İstanbul'u yönetim süreçlerine dâhil etme fikri, Polat'ın seçim stratejisinin özünü oluşturmaktaydı. DSP adayı Zekeriya Temizel'in en önemli projesi, 1994 seçimlerinde de çokça dile getirilen, deniz altından geçirilecek tüp geçit projesiydi. MHP adayı Vefik Alp, seçim projeleri bilim ve sanata dayandığı için kendisinin diğer adaylardan farklı olduğunu düşüncesindeydi. Örneğin, komşusunun güneşini kesen binalara imar izni vermemek gibi ilginç projeleri bu bağlamda dikkat çekmekteydi.

Tablo 3- 1980 Sonrası Milletvekili Seçimlerinde Partilerin Aldıkları Geçerli Oy Sayısı

		Geçerli Oy	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	HP	IDP	İP	MÇP
1983	TÜR	17.351.510	7.833.148	-	-	-	-	5.285.804	-	-	-
	İST	2.178.084	991.042	-	-	-	-	740.439	-	-	-
1987	TÜR	23.971.629	8.704.335	-	2.044.576	4.587.062	-	-	196.272	-	701.538
	İST	3.111.132	1.235.123	-	313.242	368.678	-	-	12.755	-	36.805
1991	TÜR	24.416.666	5.862.623	-	2.624.301	6.600.726	-	-	-	-	-
	İST	3.226.010	887.986	-	568.738	607.188	-	-	-	-	-
1995	TÜR	28.126.993	5.527.288	3.011.076	4.118.025	5.396.009	1.171.623	-	-	61.428	-
	İST	4.170.459	916.512	485.551	764.258	641.825	151.737	-	-	8.223	-
		MDP	MHP	MP	RP	SHP	SP	YDH	YDP	YP	BAĞIMSIZ
1985	TÜR	4.036.970	-	-	-	-	-	-	-	-	195.588
	İST	432.233	-	-	-	-	-	-	-	-	14.370
1987	TÜR	-	-	-	1.717.425	5.931.000	-	-	-	-	89.421
	İST	-	-	-	213.544	928.459	-	-	-	-	2.526
1991	TÜR	-	-	-	4.121.355	5.066.571	108.369	-	-	-	32.721
	İST	-	-	-	539.573	607.955	11.977	-	-	-	2.593
1995	TÜR	-	2.301.343	127.630	6.012.450	-	-	133.889	95.484	36.853	133.895
	İST	-	154.405	12.652	997.935	-	-	19.893	7.879	4.698	4.891

Kaynak: Kal'a, Ahmet, v.dğr. (haz.), *İstanbul Külliyyatı: Cumhuriyet Dönemi İstanbul İstatistikleri 5, Seçim (1950-1995)*, İstanbul 1998; DİE; Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları.

1999 genel seçimlerinin sonucuna bakıldığında, DSP ve MHP'nin dönemin konjktürünün de etkisiyle oylarını yükseltmişlerdir. Oylarını yükseltmelerindeki en önemli etken Abdullah Öcalan'ın Kenya'da yakalanarak, Türkiye'ye teslim edilmesidir. Genel seçimlerde geçerli oyların %22'si DSP, %18'i MHP, %15'ini FP, %13'ünü ANAP, %12'sini ise DYP almıştır. CHP %9'luk oy oranı ile barajın altında kaldığı için parlamentoda temsil edilememiştir. Hem büyükşehir hem de diğer belediye başkanlıklarında ise FP, birinci parti olarak yerel seçimleri göğüslemiştir. Belediye başkanlığı seçimlerinde İstanbul'da FP'nin aday Gürtuna, geçerli oyların %22'sini alarak belediye başkanı seçilmiştir. İkinci sırada ANAP'ın %18, DSP'nin %16 ve CHP'nin ise %14 oy oranı vardır.

2002 SONRASI SEÇİMLER: YEREL VE GENEL SEÇİMLERDE AK PARTİ DÖNEMİ

2002 yılı Türkiye siyasal hayatı için bir dönüm noktasıydı. Bunun en önemli nedeni eski siyaset biçiminin büyük oranda halk tarafından 3 Kasım 2002 tarihinde yapılan genel seçimde tasfiye edilmesiydi. Bu tasfiyenin en önemli nedeni siyasetin kısır gündelik çekişmeler üzerinden değer üretmemesi ve sonuçta da istikrarı yakalayacak bir yönetim mantalitesini hayata geçirememesidir. Dolayısıyla siyasal istikrarsızlık ve ardından gelen ekonomik krizler, halkı yeni bir siyasal aktör arayışına itmiş ve 2002 seçimlerinden FP'nin kapatılmasıyla bu partinin içinden çıkan yenilikçi grubun 2001'de kurduğu

16- Kadir Topbaş (01.04.2004- ...)

Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti), Türkiye’de ezici bir çoğunlukla seçimi kazanmıştır. Meclis’e giren ikinci parti de bir önceki seçimde barajın altında kalan CHP’dir. Recep Tayyip Erdoğan liderliğindeki AK Parti, bu seçimde %34’lük oy oranına ulaşırken, Deniz Baykal liderliğindeki CHP ise %19 oy almıştır. 2002 yılında İstanbul, üç seçim bölgesinden seçilecek olan 70 milletvekili ile Türkiye seçiminin kaderini belirleyecek en önemli seçim çevresiydi. 2002 seçimlerinde AK Parti İstanbul’da %37 oy oranı ile 43 milletvekili kazanırken, CHP ise %24’lük oy oranı ile 27 milletvekili kazanmıştır. İstanbul’da Genç Parti %8,22, DEHAP %5,51, MHP %5,4, ANAP %4,57, DYP ise %3,62 oy oranına ulaşmıştır. 2002 yılında AK Parti’nin seçim başarısının ardında muhakkak Erdoğan’ın İstanbul büyükşehir belediye başkanlığı döneminde üretmiş olduğu siyasal mirasın büyük bir payı vardı. Çünkü Erdoğan’ın siyasal söylemini üzerine oturttuğu pratikler, belediye başkanlığı döneminde gerçekleştirdiği projeler üzerinden kolaylıkla temellendirilebilmekteydi.

2004 yılı yerel seçimlerinde İstanbul büyükşehir belediye başkanlığı için AK Parti ve SHP, adaylarını son başvuru gününe kadar açıklamamıştır. CHP’nin eski İzmit

belediye başkanı ve söz konusu dönemde milletvekili olan Sefa Sirmen’i aday göstermesinin ardından AK Parti de, Kadir Topbaş’ı büyükşehir belediye başkan adayı olarak açıkladı. DSP, eski ekonomi bakanı olan Masum Türker’i İstanbul’dan aday gösterirken, daha önceden birkaç kez MHP’den belediye başkan adayı olan Ahmet Vefik Alp bu kez DYP adına başkan adaylığını açıkladı. MHP ise DYP’de milletvekilliği ve bakanlık yapmış olan Meral Akşener’i İstanbul’da aday olarak açıkladı. Saadet Partisi, İstanbul’da aday olarak Mukadder Başeğmez’i, ANAP ise Pınar Türeng’i tercih etmiştir. İstanbul için belirlenen isimlere bakıldığında; partilerin İstanbul üzerinden görünürlük sağlamaya çalıştığı açıktır. Ancak 2004 İstanbul yerel seçimlerini baştan AK Parti’nin kazanacağına yönelik inancın ağırlığından dolayı seçim sakın geçmiştir. AK Parti’nin İstanbul yerel seçim kampanyası Kadir Topbaş’tan daha çok Recep Tayyip Erdoğan üzerinden yürütülmüştür. Genellikle Erdoğan’ın fotoğraflarının bulunduğu seçim kampanyası afişlerinde “İstanbul için aşkla yola çıktık”, “Her şey İstanbul için” gibi sloganlar bulunmaktaydı. Kadir Topbaş’a medya ve rakipleri tarafından en büyük eleştiri, geçici ve “emanetçi”

Tablo 4- 1980 Sonrası Milletvekili Seçimlerinde Partilerin Milletvekili Sayıları

		Toplam	ANAP	CHP	DSP	DYP	HADEP	HP	IDP	İP	MÇP
1983	TÜR	400	211	-	-	-	-	117	-	-	-
	İST	36	17	-	-	-	-	13	-	-	-
1987	TÜR	450	292	-	-	59	-	-	-	-	-
	İST	45	31	-	-	-	-	-	-	-	-
1991	TÜR	450	115	-	7	178	-	-	-	-	-
	İST	50	33	-	3	5	-	-	-	-	-
1995	TÜR	550	132	49	76	135	-	-	-	-	-
	İST	61	15	7	12	11	-	-	-	-	-
		MDP	MHP	MP	RP	SHP	SP	YDH	YDP	YP	BAĞIMSIZ
1983	TÜR	71	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	İST	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1987	TÜR	-	-	-	-	99	-	-	-	-	-
	İST	-	-	-	-	14	-	-	-	-	-
1991	TÜR	-	-	-	62	88	-	-	-	-	-
	İST	-	-	-	4	5	-	-	-	-	-
1995	TÜR	-	-	-	158	-	-	-	-	-	-
	İST	-	-	-	16	-	-	-	-	-	-

Kaynak: Kal'a, Ahmet, v.dğr. (haz.), *İstanbul Külliyyatı: Cumhuriyet Dönemi İstanbul İstatistikleri 5, Seçim (1950-1995)*, İstanbul 1998; DİE; Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları.

olarak aday gösterildiği şeklindeydi.

CHP adayı Sefa Sirmen, seçim çalışmalarında rakibinin Erdoğan olduğunu söyleyerek, Topbaş'ı önemsemez bir tutum sergilese de AK Parti, Sefa Sirmen'in daha önceden Kocaeli Büyükşehir Belediye başkanlığı döneminde gerçekleştirdiği icraatlarını tartışmaya açmış ve Sirmen'in bu dönemle ilgili yolsuzluklarından dolayı suçlandığını gündemde tutmuştur. Daha önceden MHP'den birkaç kez belediye başkan adayı olan, ardından Genç Parti'ye geçen, bu seçimde de DYP'den aday olan Ahmet Vefik Alp'in projelerinde, Haliç'in altına otopark, Birinci Ordu Komutanlığı binasını yedi yıldızlı otele çevirmek gibi projeleri dikkat çekmekteydi.

AK Parti, tüm Türkiye genelinde gösterdiği başarısını İstanbul'da da göstermiştir. Geçerli oyların yüzde 45'ini almış ve Kadir Topbaş büyükşehir belediye

başkanı olmuştur. CHP ise ikinci parti olarak geçerli oyların yüzde 29'unu almıştır. SP geçerli oyların yüzde 5,40'ını alarak üçüncü parti olurken, DYP yüzde 4,88, MHP ise yüzde 4,09 oy almıştır. Yerel seçimlerde İstanbul'da sandığa gitmeyenlerin oranı yüzde 32'dir. 2007 genel seçimlerinde de AK Parti, İstanbul'daki üstünlüğünü artırarak devam ettirmiştir. Bu bağlamda AK Parti, yüzde 45,16 oranındaki oyu ile Türkiye ortalamasına yakın bir sonuç elde etmiş ve 80 milletvekilinin 39'unu kazanmıştır. CHP ise %26,9 oy oranı ile 22 milletvekili, MHP %10,44'lük oranla 7 milletvekili kazanırken, bağımsızlar ise %5,87'lik oy oranı ile 2 milletvekilliğini kazanmışlardır.

29 Mart 2009 yerel seçimlerinde AK Parti mevcut büyükşehir belediye başkanı Kadir Topbaş'la tekrar devam kararı almıştır. CHP ise, söz konusu dönemde milletvekili olan ve sonradan CHP genel başkanlığına seçilecek olan

Tablo 5- 2007-2011 Milletvekili Seçimlerinde Partilerin Milletvekili Sayıları

		Toplam	Ak Parti	ANAP	CHP	DSP	DYP	FP	MHP	Bağ.
1999	TÜR	550	-	86	-	136	85	111	129	3
	İST	69	-	14	-	26	3	18	8	-
2002	TÜR	550	363	-	178	-	-	-	-	9
	İST	70	43	-	27	-	-	-	-	-
2007	TÜR	550	341	-	112	-	-	-	71	26
	İST	70	39	-	22	-	-	-	7	2
2011	TÜR	550	327	-	135	-	-	-	53	35
	İST	85	46	-	29	-	-	-	7	3

Kemal Kılıçdaroğlu'nu aday göstermiştir. MHP, Ahmet Turgut'u; SP, Mehmet Bekaroğlu'nu; DSP ise daha önce çeşitli partilerden birçok kez İstanbul adayı olan Ahmet Vefik Alp'i, DTP ise Akın Birdal'ı aday göstermiştir. Topbaş bu seçimde "estetik ve kimlik" ağırlıklı projeleri gündeme taşımıştır. Topbaş, İstanbul'un en önemli sorununun ulaşım olduğundan hareketle bu alana ağırlık vereceklerini belirtmiştir. İETT'nin özelleştirileceğini vadeden Topbaş, metro hatlarını genişletmek ve deniz ulaşımını geliştirmek için büyük yatırımlı projeler yürüttüklerini açıklamıştır. CHP adayı Kemal Kılıçdaroğlu "34'te 34 proje" başlıklı seçim bildirgesinde; 80 km'lik metro hattı, toplu taşıma ücretlerinin 1 liraya düşürülmesi, yoksul ailelere 600 liralık maaş, her evde bir sigortalı kişi, yoksul ailelerin doğalgaz ücretlerinin yarısının tahsil edilmesi, bilişim vadisi oluşturulması gibi projeleri açıklamıştır. Kılıçdaroğlu'nun İstanbul'dan aday olması 2004'teki seçimlerin aksine bu seçimleri heyecanlı ve çekişmeli hâle getirmiştir. Çekişme ise genelde AK Parti ve CHP arasında geçmiştir. 2009 İstanbul yerel seçimlerinin sonucuna bakıldığında, AK Parti adayı Kadir Topbaş, %44,35'lik oy oranı ile tekrar belediye başkanı seçilmiştir. CHP'nin adayı Kemal Kılıçdaroğlu ise, CHP oylarını Türkiye ortalamasının üzerine çıkararak, %36,80'lik oy oranı ile ikinci sıraya yerleşmiştir. İstanbul'da MHP adayı %5,15 oy alırken, SP 4,92, DTP ise yüzde 4,64 oy almıştır.

2011 genel seçimlerinin partiler arasında rekabet alanını İstanbul üzerinden tartışılan kent politikaları belirlemiştir. Özellikle AK Parti'nin "marka şehirler"

oluşturmak ve küresel ölçekte kentler üzerinden cazibe merkezleri meydana getirme politikasının merkezinde İstanbul vardı. Bu seçim sürecinde en çok dikkat çeken ve Erdoğan'ın uzun süre beklenti oluşturarak, büyük bir basın toplantısı ile açıkladığı "çılgın proje" İstanbul'un tarihi açısından önemli bir projeydi. "Kanal İstanbul" adındaki "çılgın proje", İstanbul'un batı tarafında Karadeniz ile Marmara'yı birbirine bağlayan yeni bir kanalın açılması şeklinde planlanmıştı. AK Parti'nin İstanbul için planladığı diğer önemli bir proje, hem Anadolu hem de Avrupa yakasında iki yeni kentin kurulmasıydı. Ayrıca, İstanbul'da üçüncü uluslararası havaalanının inşa edilmesi, üçüncü boğaz köprüsünün tamamlanması, kıtaları deniz altından birleştiren raylı sisteme (Marmaray) ek olarak tekerlekli araçlar için de tüp geçidin inşa edilmesi, Galataport ve Haydarpaşaport projelerinin hayata geçirilmesi, metro ağlarının yaygınlaştırılması, yeşil alanların artırılmasına ek olarak, turizm, sağlık gibi alanlarda da büyük yatırımların yapılması AK Parti'nin İstanbul için geliştirdiği projelerinden bazılarıydı. CHP'nin İstanbul üzerine geliştirdiği şehircilik projesi ise İstanbul'u, Londra ve Paris ile birlikte üçüncü küresel kent yapmak üzerine şekilleniyordu. Hem CHP hem de diğer muhalefet partileri, seçim politikalarında çoğunlukla AK Parti'nin İstanbul için geliştirdiği şehircilik projesini çeşitli yönleri ile eleştiren bir seçim kampanyası yürütmüşlerdir. 2007 seçimlerine göre İstanbul'da hem AK Parti hem de CHP, oyunu artırmıştır. AK Parti bu seçimde yüzde 49 ile en yüksek oy seviyesine ulaşmıştır. CHP ise bir önceki genel

Tablo 6-1999-2011 Milletvekili Seçimlerinde Partilerin Aldıkları Geçerli Oy Sayısı

Yıllar		Seçmen Listesinde Yazılı Seçmen Sayısı	Oy Kullanan Seçmen Sayısı	Geçerli Oy	Gümrük Kapıları Geçerli Oy	Toplam Geçerli Oy	Milletvekili Sayısı
1999	TÜR	37,495,217	32.656.070	31.119.242	65.254	31.184.496	550
	İST	6,134,811	5.143.911	4.932.304	11.452	4.943.756	69
2002	TÜR	41,407,027	32.768.161	31.414.748	114.035	31.528.783	550
	İST	7,159,151	5.419.062	5.205.166	19.860	5.225.026	70
2007	TÜR	42,799,303	36.056.293	34.822.907	226.784	35.049.691	550
	İST	7,406,297	6.072.068	5.729.858	36.869	5.766.727	70
2011	TÜR	52,806,322	43.914.948	42.813.896	127.867	42.941.763	550
	İST	9.397.323	8.132.340	7.936.607	24.300	7.960.907	85

seçimlere göre oyunu yüzde 4 artırarak, yüzde 30'luk bir oy oranına ulaşmıştır. MHP ise bir önceki genel seçimlerin altına düşmüş ve yüzde 9'luk bir oranla İstanbul'da üçüncü parti olmuştur.

30 Mart 2014 yerel seçimlerinde de İstanbul siyasal partilerin seçim propagandasında öne çıkmıştır. Referandum havasında hazırlanan yerel seçimlerde, İstanbul'un kaybedilmesi hem iktidar hem muhalefet açısından "sembolik" anlamlar taşımaktaydı. İstanbul'da seçimin kaybedilmesi AK Parti için 2002'den itibaren hem yerel hem genel seçimlerde yükselerek devam eden toplumsal desteğinin aşağıya doğru düşmesi anlamına gelecekti. Muhalefet açısından ise, AK Parti'yi iktidardan indirmenin yolu İstanbul'un "düşmesi" ile doğru orantılıydı. 2014 İstanbul seçimlerinde AK Parti, CHP ve Halkların Demokratik Partisi (HDP) öne çıkmıştır. Diğer partilerin adayları seçim sürecinde neredeyse yok gibidir.

AK Parti, 2004 yılından itibaren İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı koltuğunda bulunan Kadir Topbaş'ı yeniden aday göstermiştir. Topbaş, İstanbul yerel seçim tarihinde üst üste belediye başkanı seçilen tek başkan olarak, söylemini "tecrübe" ve "güven" üzerine bina etmiştir. 29 Ekim 2013'te Marmaray'ın hizmete girmesi ve üçüncü köprü, üçüncü havaalanı gibi büyük projelerin devam etmesi, her ne kadar bunlar merkezi hükümetin projesi olsa da, Topbaş'ın seçim çalışmalarında avantaj sağlamaktaydı. AK Parti'nin 2014 seçim stratejisinin en başında İstanbul'un mevcutta en önemli sorunu olan ulaşım bulunmaktaydı. Bu anlamda, ulaşım sorunu "her

yerde metro, her yerde metro" sloganı etrafında metro yapımı üzerinde odaklanmıştır. AK Parti'nin İstanbul projeleri arasında, devam eden mevcut planların ve mega projelerin tamamlanmasına yönelik vaatlerin yanında, büyük meydanlarda ücretsiz internet, mahalle aralarına çok katlı otoparklar, yeni büyük kent parkları bulunmaktaydı.

CHP İstanbul belediye başkan adayı olarak Şişli Belediye Başkanı Mustafa Sarıgül'ü göstermiştir. Gürsel Tekin'in de aday adaylığını açıklaması ve Sarıgül'ün CHP'den daha önceden ihraç edilmesi, CHP için seçim kampanyası, tartışmaların gölgesinde başlamıştır. Sarıgül, seçim kampanyasını "Ötekisi Olmayan İstanbul" Sloganıyla yürütmüştür. Seçim öncesinde HDP'nin İstanbul seçimlerinde CHP ile seçim ittifakına gireceği söylentileri uzun süre basının gündemini meşgul etse de, bu ittifak gerçekleşmemiştir.

2014 yerel seçimleri sonucunda mevcut belediye başkanı Kadir Topbaş tekrar seçilerek Büyükşehir Belediye Başkanı olmuştur. Yerel seçim sonuçlarına göre, AK Parti Türkiye genelinde oyların yüzde 45,54'ünü alarak birinci parti olurken, İstanbul'da ise oyların yüzde 47,92'sini almıştır. CHP Türkiye genelinde oyların yüzde 31,04'ünü alırken, İstanbul'da ise, Türkiye ortalamasının üzerine çıkarak oyların yüzde 40,08'ini almıştır. MHP Türkiye genelinde yüzde 17,76 oy alarak üçüncü parti olurken İstanbul'da ise yüzde 3,97 oranında oy alarak dördüncü parti olmuştur. HDP adayı Sırrı Süreyya Önder ise yüzde 4,83 oy alarak İstanbul'da üçüncü parti olmuştur.

17- 27 Mart 2014 yerel seçimleri öncesinde, Ak Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan Adayı Kadir Topbaş ile İstanbul Yenikapı Meydanı'nda düzenlenen son seçim mitinginde

SONUÇ

İstanbul'un en büyük sanayi, ticaret, finans ve kültür merkezi olmasına ek olarak, aynı zamanda göç alan bir şehir olarak hem en fazla nüfusu barındırması hem de tüm Türkiye'yi temsil edebilecek toplumsal ve siyasal çeşitliliğe sahip olmasından dolayı, bu şehrin siyasal haritası Türkiye geneli için temel bir göstergedir. Bu bağlamda da İstanbul'un seçim tarihi ile ilgili ilk üzerinde durulması gereken konu, İstanbul seçimlerinin tarihsel olarak genel seçimlerle paralel bir sonuç ürettiğidir. 1994 yerel seçimlerinde olduğu gibi, İstanbul'da önce yerel seçimi kazanan siyasal parti, bir sonraki seçimde Türkiye seçimlerini de çoğu zaman kazanmıştır. İkinci olarak, siyasal partiler, yerel ve genel düzeyde kent yönetimi açısından projelerini, önce İstanbul seçimleri üzerinden dolaşıma sokmuşlardır. Üçüncü olarak, yerel düzeyde İstanbul'da seçilen birçok siyasal aktör, Türkiye genelinde de siyasal bir tanınırlığa sahip olduğu için ileriki dönemlerde, genel seçimlerde kolayca sonuç alabilmiştir. Dolayısıyla, Türkiye'nin kaderinde etkili olan birçok isim, önce İstanbul'da siyasal deneyim kazanmıştır.

İstanbul seçimlerinin, Türkiye siyasal hayatı açısından çok önemli olmasına rağmen, tarihsel olarak bu seçimleri analiz eden çalışmalar neredeyse yok gibidir. Bu bağlamda İstanbul seçimleri ile ilgili analizler, genelde Türkiye yerel seçimleri üzerine yapılan birkaç çalışmanın içerisinde değinilmiştir. Seçim sonuçları ile ilgili rakamsal analizler ise, 1850'den 1995'e kadar ayrıntılı olarak, Cumhuriyet dönemi istatistikleri çerçevesinde, İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından yayınlanmıştır¹ Bu bağlamda, çalışmanın içeriğindeki rakamsal verilerin çoğu, bu çalışmayı merkeze olarak oluşturulmuş, ayrıca Türkiye İstatistik Kurumu ve Yüksek Seçim Kurulu verilerinden de bu bağlamda önemli oranda yararlanılmıştır. İstanbul'da, yerel seçimler düzeyinde, partilerin ve başkan adaylarının seçim vaatleri ve projelerine dönük bilgilere, önceki çalışmalardan yararlanmakla birlikte, genelde gazete arşivleri üzerinden ulaşmak mümkün olmuştur.² Sonuç olarak, 1950-2014 yılları arasında, çalışmanın sınırlarının el verdiği şekilde, İstanbul'un yerel seçimlerini merkeze koyarak, siyasal partilerin, İstanbul üzerine geliştirdikleri projeler anlatılmıştır. Dolayısıyla tarihsel olarak İstanbul üzerine

¹ Ahmet Kala v.dğr. (haz.), *İstanbul Külliyyatı: Cumhuriyet Dönemi İstanbul İstatistikleri 5. Seçim (1950-1995)*, İstanbul 1998.

² *Milliyet, Cumhuriyet, Hürriyet, Yeni Şafak, Zaman, Radikal, Sabah* gibi gazetelerin arşivlerinden de yararlanılmıştır. Gazete taramaları ayrıntılı olarak, kaynakçada gösterilmemiştir.

geliştirilen kent siyasetinin de siyasal ve ideolojik duruşlar açısından çerçevesi ortaya çıkmıştır.

KAYNAKLAR

- Ahmad, Feroz, *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*, İstanbul 2010.
- Ahmad, Feroz, *Demokrasi Sürecinde Türkiye, 1945-1980*, İstanbul 1992.
- Ahmad, Feroz, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, çev. Yavuz Alagon, İstanbul 2002.
- Ahmad, Feroz, "Cumhuriyet Türkiye'sinde Siyaset ve Siyasal Partiler", *Türkiye Tarihi 1839-2010*, ed. Reşat Kasaba, çev. Zühal Bilgin, İstanbul 2011.
- Akbulut, Örsan, "Seçim Sonuçları Değerlendirmesi 1963 Yılı Raporu", 26.11.2013, http://eski.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri 1963.php
- Akbulut, Örsan, "Seçim Sonuçları Değerlendirmesi 1968 Yılı Raporu", 26.11.2013, http://eski.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri 1968.php
- Akbulut, Örsan, "Ulusal Siyaset-Yerel Siyaset İlişkisi Bağlamında 1963 Yerel Seçimleri", *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 2001, c. 10, sy. 4, s. 36-60.
- Aksel, Musa, *Meydanlardan Medyaya Bir Seçimin Anatomisi: Seçim 95*, Ankara 1996.
- Alkan, Mehmet Ö., "Osmanlı'dan Günümüze Seçimlerin Kısa Tarihi", Rapor, SETA Vakfı, Mayıs 1998.
- Alpkaya, Faruk, "Seçim Sonuçları Üzerine Bazı Gözlemler ve Öngörüler", *Birikim*, 1999, sy. 122, s. 42-46.
- Bayramoğlu, Ali, "Seçim Sonuçlarının Dip Akıntıları", *Birikim*, 2004, sy. 180, s. 35-38.
- Bayramoğlu, Sonay, "Seçim Sonuçları Değerlendirmesi 1994 Yılı Raporu", 26.11.2013, http://eski.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri 1994.php
- Bayramoğlu, Sonay, "Seçim Sonuçları Değerlendirmesi 1999 Yılı Raporu", 26.11.2013, http://eski.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri 1999.php
- Binark, F. Mutlu, Süleyman İrvan, "1994 Yerel Seçimleri ve Kamuoyu Yoklamaları: Temsiller ve Koro", *Amme İdaresi Dergisi*, 1994, c. 27, sy. 3, s. 101-116.
- Bora, Tanıl, "İstanbul'un Seçimi", *Birikim*, 1993, sy. 56, s. 3-11.
- Bora, Tanıl, "Yerel Seçimler: Tek Kale Maça Çıkarken", *Birikim*, 2004, sy. 179, s. 42-45.
- Cumhuriyetten Günümüze Milletvekili Seçimleri 1923-2002*, Ankara 2004 (Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü).
- Çaha, Ömer, Michelangelo Guida, *Türkiye'de Seçim Kampanyaları*, Ankara 2011.
- Çakır, Ruşen, "Refah'ı Eleştirmenin Yolları", *Birikim*, 1994, sy. 59, s. 12-20.
- Çavdar, Tevfik, "Demokrat Parti", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul 1983, VIII, 2060-2075.
- Çevik, Semra, *Siyasal İletişimde Bir Araç: Seçim Afişleri*, İstanbul 1999.
- Çitçi, Oya, *Yerel Seçimler Coğrafyası: 1963-1999*, Ankara 2005.

- Çitçi, Oya v.dğr., *Yerel Seçimler Panoraması: 1963-1999*, Ankara 2001.
- Çoşkun, Zeki, "İstanbul Neyi Seçti?", *Birikim*, 1994, sy. 60, s. 11-29.
- Çoşkun, Zeki, "Seç Bakalım", *Birikim*, 1999, sy. 120, s. 72-74.
- Demirel, Ahmet, "50.Yıldönümünde 1950 Seçimleri", *TT*, 2000, c. 33, sy. 197, s. 15-17.
- Demirel, Tanel, *Adalet Partisi: İdeoloji ve Politika*, İstanbul 2004.
- Demirel, Tanel, *Türkiye'nin Uzun On Yılı: Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi*, İstanbul 2011.
- Erder, Sema, "Yerel Politikanın Yükselişi: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Deneyimi 1984-2004", *İlhan Tekeli İçin Armağan Yazular*, der. Selim İlkin, Orhan Silier ve Murat Güvenç, İstanbul 2004, s. 539-558.
- Eroğul, Cem, Çok Partili Düzenin Kuruluşu, 1945-71, *Geçiş Sürecinde Türkiye*, ed. İrvin C. Schick ve E. Ahmet Tonak, İstanbul 2006, s. 112-158.
- Guida, Michelangelo, "İstanbulda Seçmen Tercihlerini Anlamada Bir Anahtar Olarak Toplumsal Farklılıklar", çev. Tülin Tuna, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 2010, sy. 44, s. 45-65.
- Heper, Metin, *Türkiye'nin Siyasal Hayatı: Tarihsel, Kuramsal ve Karşılaştırmalı Açından*, çev. Kadriye Göksel, İstanbul 2011.
- Kahraman, Hasan Bülent, *Sağ Türkiye ve Partileri*, Ankara 1995.
- Kahraman, Hasan Bülent, *Türk Siyasetinin Yapısal Analizi II, 1920-1960*, İstanbul 2010.
- Kal'a, Ahmet, v.dğr. (haz.), *İstanbul Külliyyatı: Cumhuriyet Dönemi İstanbul İstatistikleri 5, Seçim (1950-1995)*, İstanbul 1998.
- Karpat, Kemal, *Türk Demokrasi Tarihi, Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller*, İstanbul 1996.
- Karpat, Kemal, *Türkiye'de Siyasal Sistemin Evrimi: 1876-1980*, çev. Esin Soğancılar, Ankara 2007.
- Kirmançoğlu, Hasan, Murat Güvenç, *Türkiye Seçim Atlası 1950-2009: Türkiye Siyasetinde Süreklilik ve Değişim*, İstanbul 2009.
- Köksal, Sema, Nihal Kara, "1980 Sonrasında Yerel Siyasetin Örgütlenmesi ve Belediyeler", *Toplum ve Bilim*, 1990, sy. 48-49, s. 117-128.
- Miş, Nebi, "Türkiye'de Güvenlikleştirme Siyaseti (1923-2000)", doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, 2012.
- Özkan, Necati, *Türkiye ve Dünyadan Örneklerle Seçim Kazandıran Kampanyalar*, İstanbul 2004.
- Şener, Mustafa, "Seçim Sonuçları Değerlendirmesi 1984 Yılı Raporu", 26.11.2013, http://eski.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri 1984.php
- Şener, Mustafa, "Seçim Sonuçları Değerlendirmesi 1989 Yılı Raporu", 26.11.2013, http://eski.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri 1989.php
- Tekeli, Şirin, "Cumhuriyet Döneminde Seçimler", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul 1983, VII, 1798-1824.
- Tosun, Tanju, *Siyasette Yeniden Mevzilenmeler: Liberal Sosyal Sentez, Muhafazakâr Demokrat Sentez Ekseninde 3 Kasım 2002 Seçimleri*, İstanbul 2005.
- Tuncer, Erol, *Seçim 2007-22 Temmuz 2007 Milletvekili Genel Seçimleri Sayısal ve Siyasal Değerlendirme*, Ankara 2007.
- Tuncer, Erol, *24 Aralık 1995 Milletvekili Seçimlerinin Sayısal ve Siyasal*

Değerlendirmesi, Ankara 1996.

Tuncer, Erol, Coşkun Kasapbaş, *Seçim 1999 - 18 Nisan 1999 İl Genel Meclisi ve Belediye Seçimleri Sayısal ve Siyasal Değerlendirme*, Ankara 2000.

Tuncer, Erol, Coşkun Kasapbaş, *Seçim 2004 - 28 Mart 2004 İl Genel Meclisi ve Belediye Seçimleri: Sayısal ve Siyasal Değerlendirme*, Ankara 2004.

Tuncer, Erol, *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler (1877 - 2002)*, Ankara 2003.

Tuncer, Erol, *Seçim 2009 - 29 Mart 2009 İl Genel Meclisi ve Belediye Seçimleri Sayısal ve Siyasal Değerlendirme*, Ankara 2009.

Turan, Ali Eşref, *Türkiye'de Seçmen Davranışı: Önceki Kırılmalar ve 2002 Seçimi*, İstanbul 2004.

Turan, Ali Eşref, *Türkiye'de Yerel Seçimler*, İstanbul 2008.

Türkiye İstatistik Kurumu, www.tuik.gov.tr.

Uztuğ, Ferruh, *Siyasal İletişim Yönetimi: Siyasette Marka Yaratmak*, İstanbul 2004.

Yalçın, Murat Cemal, A. Erdem Erbaş, "Mekan ve Siyaset: İstanbul'un Kentsel Büyüme Kademelenmesi ve 1980 Sonrası Yerel Seçim Sonuçları", *Birikim*, 2004, sy. 179, s. 28-41.

Yavuz, Hakan, *Modernleşen Müslümanlar, Nurcular, Nakşîler, Milli Görüş ve Ak Parti*, İstanbul 2005.

Yayman, Hüseyin, "Seçim Sonuçları Değerlendirmesi 1973 Yılı Raporu", 26.11.2013, http://eski.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri/1973.php.

Yayman, Hüseyin, "Seçim Sonuçları Değerlendirmesi 1977 Yılı Raporu", 26.11.2013, http://eski.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri/1977.php

Yüksek Seçim Kurulu, <http://www.ysk.gov.tr>.

Zürcher, Eric Jan, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, çev. Yasemin Saner Gönen, İstanbul 2002.